

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Anna Orszuliková

Rusko-běloruské vztahy v období od 1991–2018: bilaterální a multilaterální spolupráce

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Žídková Ph.D., M.A.

Olomouc 2018

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svým rodičům za jejich nekonečnou podporu v průběhu celého studia, zejména pak při psaní této bakalářské práce. Můj obrovský dík patří také vedoucí mé práce Mgr. Markétě Žídkové Ph.D., M.A., zejména pak za její vstřícnost, ochotu, cenné rady a vždy pozitivní přístup ve vedení práce. Na závěr bych chtěla poděkovat také svým přátelům, za nesmírně velkou psychickou podporu v průběhu psaní této práce. Nikolce pak zvláště za profesionální korekturu.

Prohlášení

Tímto čestně prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedené literatury.

V Olomouci dne 3. 5. 2018

Podpis

Obsah

Seznam zkratk	5
Úvod	6
1. Teoretické ukotvení	13
1.1 Zóna volného obchodu	14
1.2 Celní unie	15
1.3 Jednotný vnitřní trh	16
1.4 Hospodářská a měnová unie	18
1.5 Politická unie	19
2. Vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem v průběhu 90. let 20. století	20
2.1 Běloruská identita	20
2.2 Významné události v průběhu 90. let 20. století	22
2.3 Vývoj spolupráce na základě stádií ekonomické integrace	24
2.3.1 Společenství nezávislých států	25
2.3.2 Svazový stát Ruska a Běloruska	27
3. Vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem v letech 2000-2012	31
3.1. Významné události v letech 2000-2012	32
3.1.1 Politická spolupráce	32
3.1.2 Obranná spolupráce	33
3.1.3 Ekonomická a energetická spolupráce	35
4. Vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem od roku 2012 do současnosti	39
4.1. Anexe ukrajinského poloostrova Krym a její vliv na rusko-běloruské vztahy	39
4.2. Spolupráce v rámci Euroasijské ekonomické unie	42
4.3. Vojenské cvičení Západ 2017	43
4.4. Běloruská identita v současnosti	44
Závěr	47
Prameny a literatura	51

Seznam zkratk

APTA – Asijsko-pacifická obchodní dohoda
ASEAN – Sdružení zemí jihovýchodní Asie
CACO – Středoasijská organizace pro spolupráci
CEEAC – Hospodářské společenství zemí střední Afriky
CU – Celní unie
CSTO – Smlouva o kolektivní bezpečnosti
EAC – Východoafrické společenství
ECU – Euroasijská celní unie
EEU – Euroasijská unie
EU – Evropská unie
EurAsEc – Euroasijské ekonomické společenství
EZVO – Evropská zóna volného obchodu
HMU – Hospodářská a měnová unie
MERCOSUR – Jihoamerický společný trh
MMF – Mezinárodní měnový fond
NAFTA – Severoamerická zóna volného obchodu
NATO – Severoatlantická aliance
OBSE – Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
SADC – Jihoafrické rozvojové společenství
SNS – Společenství nezávislých států
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
TFTA – Trojstranná zóna volného obchodu
TTIP – Transatlantická dohoda o obchodu a investicích
USD – Americký dolar
ZVO – Zóna volného obchodu

Úvod

Rusko-běloruské vztahy se vyznačují významnou historicko-politickou propojeností už od dob středověku. Ve 20. století, po krátkém období běloruské nezávislosti z let 1918–1919, přichází spolupráce nová, tentokrát v souvislosti se vznikem Sovětského svazu socialistických republik (SSSR) v prosinci roku 1922. Postupem času spadalo do rámce SSSR 15 svazových republik, které vytvořily centralizovaný euroasijský stát se socialistickým zřízením a hlavním sídlem v Moskvě. Společná koexistence 15 zemí trvala až do pádu Sovětského svazu v prosinci roku 1991. Od počátku roku 1991 postupně začaly jednotlivé sovětské republiky vyhlášovat nezávislost.

Na počátku prosince 1991, jen pár týdnů před definitivním rozpadem SSSR, se Rusko, Bělorusko a Ukrajina rozhodly založit organizaci nesoucí název Společenství nezávislých států (SNS). Členskými státy této organizace se postupně stalo 12 z 15 sovětských republik. Zbýlými třemi státy, které do organizace nevstoupily, byly pobaltské státy. SNS bylo založeno jako platforma, jejímž primárním cílem bylo harmonizovat jednotlivé politiky (zahraniční, bezpečnostní, environmentální) členských zemí SSSR. Zástupcům jednotlivých členských zemí šlo zejména o plynulý průběh zániku Sovětského svazu a jeho nahrazení mezinárodní organizací, v rámci které bude probíhat spolupráce mezi nově vzniklými nezávislými státy (Kubicek 2009: 237). Mimo tuto spolupráci se později začala rozvíjet také spolupráce bilaterální. Spolupráce mezi dvěma aktéry byla efektivnější, jelikož v rámci celého SNS bylo náročné sladit jednotlivé, mnohdy protikladné, postoje a zájmy všech členských zemí (Hansen 2014: 69).

Jednou z těchto bilaterálních smluv byla i smlouva mezi Ruskem a Běloruskem. Ihned po zániku SSSR se systém Běloruska ukázal jako neefektivní a na existenci bývalého Sovětského svazu velmi závislý. Spolupráce s Ruskem proto nastala záhy po zániku Sovětského svazu. Za jeden z významných milníků v procesu znovusbližování v té době lze považovat rok 1994; ve kterém byl běloruským prezidentem zvolen

Alexandr Lukašenko. Prezident, jenž ihned po svém zvolení prohlašoval, že jedním z cílů jeho politiky bude opětovná spolupráce (především vojenská) s Ruskem.

Rusko-běloruské partnerství do jisté míry fungovalo i bezprostředně po rozpadu Sovětského svazu. Snaha těchto dvou zemí spolupracovat byla založena především na jejich kulturní podobnosti, což bývá jedním z nejdůležitějších integračních faktorů. Dalším důvodem, proč země deklarovaly úsilí se znovu integrovat, byla vize vyššího hospodářského růstu a ekonomické prosperity. Jejich výhodou bylo vysoké propojení jejich hospodářských systémů. Právě díky tomuto sjednocení mohly v případě vzájemné podpory a spolupráce dosáhnout lepších výsledků. Za velmi významnou považovali představitelé Ruska a Běloruska také spolupráci ve sféře obranné.

Analýza průběhu vývoje vztahů mezi všemi zeměmi bývalého sovětského prostoru by vydala na mnohem rozsáhlejší odbornou práci. Právě z toho důvodu se tato případová studie orientuje primárně na vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem. Průběh spolupráce mezi těmito státy text sleduje ve dvou rovinách integrace. První z nich je rovina bilaterálního vztahu mezi Ruskem a Běloruskem a druhou je integrace celého postsovětského regionu, jehož součástí bylo také Rusko a Bělorusko.

Sledované období začíná rozpadem Sovětského svazu, tedy prosincem roku 1991. Dále pokračuje časovým úsekem bezprostředně po jeho zániku. Po rozpadu Sovětského svazu bylo klíčové, ale zcela neznámé, jakým směrem se jednotlivé země budou ubírat. Podrobněji se pak zaměří na rok 1997, ve kterém obě země uzavřely svazovou dohodu. Tu za Rusko podepsal Boris Jelcin a za Bělorusko Alexandr Lukašenko. Na základě této dohody byl mezi zeměmi ustanoven status Svazového státu Ruska a Běloruska. Obsahem dohody byla spolupráce nejen ekonomická, kulturní, politická či soudní, ale především vojenská. To, jakým způsobem se vztahy mezi Ruskem a Běloruskem vyvíjely, sleduje autorka práce až do současnosti, tedy do roku 2018.

Zlomových bodů v průběhu sledovaného období bylo hned několik. Jedná se například o již zmíněné roky 1994 a 1997. Jako další lze bezpochyby zařadit roky 2004 a 2006, ve kterých se odehrály tzv. války o zemní plyn. Významnou ve vývoji rusko-běloruských vztahů byla také tzv. mléčná válka, která probíhala v roce 2009. Za klíčový

lze považovat též rok 2014, ve kterém došlo k anexi ukrajinského poloostrova Krym Ruskou federací, což určitým způsobem ovlivnilo i rusko-běloruské vztahy. Geograficky se práce vymezuje na oblast bývalého Sovětského svazu s důrazem na území Běloruské republiky a Ruské federace.

Vzhledem k tomu, že se práce zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho případu, kterým je vývoj spolupráce Ruska a Běloruska, jako metoda výzkumu je zvolena případová studie. „*V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti.*“ (...) „*Tato metoda si za cíl klade porozumění případu i pochopení propojení jeho jednotlivých částí*“ (Hendl 2016: 102). Autorka v práci postupuje následovně. Nejprve vysvětluje významné politické, ekonomické, obranné či energetické milníky v integraci obou zemí. Důraz klade zejména na spolupráci ekonomickou, ve které analyzuje integrační uskupení Ruska a Běloruska. Na tato uskupení aplikuje specifika stádií teorie ekonomické integrace, na základě kterých hodnotí úspěšnost hospodářské spolupráce v rámci dané organizace. Práce též zkoumá změny, které nastaly ve vývoji vztahů zapříčiněné krizemi ve výše zmíněných oblastech rusko-běloruské kooperace.

Teoretický rámec práce je postaven na pěti základních stádiích ekonomické integrace, definovaných mimo jiné Bélou Belassou. Na základě jím stanovených kritérií je možno hodnotit míru integrace mezi dvěma státy či skupinou zemí. Mezi definované typy integrace lze zařadit *zónu volného obchodu*, jako nejnižší ze stupňů integrace. Následují *celní unie*, *společný trh*, *hospodářská unie* a vše je zakončeno nejvyšším stupněm integrace, integrací *politickou*. S využitím obecných charakteristik jednotlivých stádií ekonomické integrace práce hodnotí, kterého ze stupňů bylo dosaženo celkově a kterého v jednotlivých obdobích spolupráce. Tomuto dílčímu cíli se věnuje jednak v případě integrace bilaterální mezi Ruskem a Běloruskem, tak i v případě dalších organizací, jichž jsou tyto dva státy součástí.

Hlavním cílem práce je zhodnotit, jak se vyvíjely vztahy a spolupráce Ruské federace a Běloruské republiky od pádu Sovětského svazu do současnosti. Prvním z dílčích cílů je vyhodnotit úspěšnost jejich vzájemné spolupráce na základě stádií

ekonomické integrace. Stádia ekonomické integrace budou hodnocena v rámci bilaterální a také multilaterální spolupráce. Druhým z dílčích cílů práce je analýza významných událostí ve spolupráci obou zemí v jednotlivých obdobích a změny v rámci vývoje běloruské identity.

K cíli povedou odpovědi na následující hlavní a doplňující výzkumné otázky. Práce si klade dvě hlavní výzkumné otázky, a to *jakým způsobem se vyvíjely vztahy mezi Ruskem a Běloruskem od pádu SSSR do současnosti? Do jaké fáze se, v průběhu sledovaného období, dostala integrace Ruska a Běloruska v rámci integračních uskupení na základě stupňů ekonomické integrace?* Autorka v práci také pokládá další, dílčí výzkumné otázky: *jak se vyvíjela integrace v průběhu sledovaného období? Jaké byly stěžejní události, které ovlivnily průběh spolupráce Ruska a Běloruska? Jakým způsobem se vyvíjely rusko-běloruské vztahy po anexi ukrajinského poloostrova Krym Ruskou federací?*

Text je členěn do čtyř hlavních kapitol. První kapitola stanovuje teoretická východiska práce. Tato kapitola má za úkol objasnit konkrétní pojmy a definice týkající se tématu. Především však charakterizuje průběh ekonomické integrace v jejich jednotlivých fázích. K tomuto využívá základních ekonomických stupňů integrace, které tvoří teoretický rámec celé práce.

Ve druhé kapitole autorka vysvětluje historický kontext práce. Charakterizuje klíčové události devadesátých let 20. století, které měly významný vliv na směřování budoucí integrace mezi Ruskem a Běloruskem. Práce se soustředí zejména na rozpad Sovětského svazu, situaci vzniklou bezprostředně po jeho zániku a vznik Svazového státu Ruska a Běloruska v roce 1997.

Autorka využívá znalostí obecných charakteristik jednotlivých ekonomických stádií integrace, které aplikuje na konkrétní ekonomická integrační uskupení. Na základě toho je schopna zjistit, do kterého ze stádií daná organizace dospěla v rámci ekonomické spolupráce. V závěru druhé kapitoly autorka hodnotí úspěšné, ale také neúspěšné kroky v procesu vyjednávání a realizace konečné formy integrace. Tato

kapitola zároveň představuje stanoviska tehdejšího prezidenta Ruska Borise Jelcina a prezidenta Běloruska Alexandra Lukašenka k nově vznikající integraci.

Ve třetí kapitole práce analyzuje integraci v časovém intervalu od roku 2000, kdy do čela Ruské federace nastoupil Vladimir Putin, do roku 2012, kdy se po čtyřletém období Dmitrije Medveděva se do čela země dostal opět Vladimir Putin. V této kapitole práce předestře nejvýznamnější události této éry, jež měly vliv na následující spolupráci Ruska a Běloruska. Zaměří se na vztahy politické, vojenské, ale zejména ekonomické a energetické, které v tomto období způsobily několik krizí v rusko-běloruských vztazích.

Poslední kapitola charakterizuje změny ve vztahu Ruska a Běloruska v časovém úseku od roku 2012 do současnosti. Stejně jako v předchozích kapitolách, i zde jsou zmíněny podstatné události, které ovlivnily integraci těchto dvou zemí v určeném časovém úseku. Kapitola navazuje na hodnocení spolupráce z pohledu stádií ekonomické integrace a zároveň se věnuje vnímání běloruské identity v současnosti.

K tématu vývoje integrace rusko-běloruských vztahů autorka využívá primárně zahraniční literaturu, jelikož v České republice je stále jen velmi omezené množství relevantních zdrojů zabývajících se problematikou integrace mezi těmito státy. Práce čerpá jednak z monografií, ale zejména z odborných článků publikovaných v renomovaných časopisech či analýz nezávislých organizací působících ve světě a zabývajících se touto oblastí výzkumu. Převážná část zdrojů, o které se práce opírá, je v anglickém jazyce a dostupná na internetu.

V teoretické kapitole práce využívá odborných prací teoretiků zabývajících se evropskou integrací. Zejména v podkapitole věnující se poslednímu stádiu ekonomické integrace, tedy politické unii, čerpá například z textu *What is Political Union*, jehož spoluautorem je José Ignacio Torreblanca, který byl do roku 2016 vysokým poradcem v zastoupení Evropské rady pro zahraniční vztahy v Madridu.

Součástí druhé kapitoly je mimo jiné část vysvětlující běloruskou identitu. Autorů, kteří se věnují jednotlivým úhlům pohledu na vývoj běloruské identity, je celá řada. Autorka v práci vychází například ze sborníku *Neznámé Bělorusko*, ve kterém se k tomuto tématu vyjadřuje mimo jiné Aleš Ancipienka, současně působící jako vedoucí

Běloruského institutu pro strategická studia, běloruského nevládního think-thanku. K tématu běloruské identity se ve své práci *Post-soviet national identity: Belarusian approaches and paradoxes* věnuje též Larisa Titarenko, doktorka sociologie a profesorka působící na Běloruské státní univerzitě.

K analýze vývoje integrace v 90. letech text čerpá mimo jiné z práce *Towards A Union State of Russia and Belarus* litevského historika a diplomata Audriuse Žulyse. Žulys ve svém textu rozebírá konkrétní významné události, jež vedly k znovuoobnovení rusko-běloruské spolupráce, velmi detailně přibližuje také Svazový stát Ruska a Běloruska. Jednotlivé kroky vývoje integrace Svazového státu Ruska a Běloruska popisuje dále Ruth Deyermond, aktuálně působící na King's College London. Výzkum této autorky se momentálně soustřeďuje na ruskou zahraniční politiku vůči bývalým sovětským republikám. Práce čerpala kupříkladu z její analýzy *The State of The Union: Military Success, Economic and Political Failure in The Russia-Belarus Union* z roku 2004. V článku se autorka, jak už z názvu vyplývá, zabývá převážně důvody selhání rusko-běloruské unie. K objasnění jednotlivých bodů spolupráce v rámci Společenství nezávislých států autorka práce čerpá rovněž z textu *Commonwealth of Independent States: Treaty on Creation of Economic Union*, jehož obsahem jsou jednotlivé články dohody, na kterých je postaveno fungování a struktura celé organizace.

Ve třetí kapitole se práce zaměřuje na popis konkrétních krizí v rámci rusko-běloruské spolupráce. Některé z krizí započaly spory v energetické oblasti. Této sféře se věnuje také autorka Katja Yafimava, vedoucí výzkumná pracovnice Oxfordského institutu pro výzkum energetických studií v oblasti zemního plynu. Její práce *The June 2010 Russian-Belarusian Gas Transit Dispute: a surprise that was to be expected* nebo *The 2007 Russia-Belarus Gas Agreement* ve spolupráci s Johnatanem Sternem vysvětlují postup obou vlád v průběhu vyjednávání o cenách zemního plynu a prodeje společnosti Beltransgaz.

Ve čtvrté kapitole práce hodnotí období od roku 2012 do současnosti. K analýze relativně nedávných událostí autorka práce využívá kupříkladu článků *Nadace Carnegie pro mezinárodní mír*. Součástí této nadace je globální síť výzkumných center, přičemž

jedním z nich je také centrum v Moskvě. Carnegie se soustřeďuje na prosazování míru ve světě, a to formou zpracovávání analýz, rozvíjení politických myšlenek a spoluprací s občanskými společnostmi. Čtvrtá kapitola práce čerpá mimo jiné z textů *Russia Hit Multiple Targets With Zapad-2017* nebo *Revisiting the 2014 Annexation of Crimea*, které jsou příklady této nadace.

Co se týče primárních zdrojů, autorka v práci čerpá z oficiálních stránek Běloruské republiky www.president.gov.by, kde jsou mimo jiné uvedeny také proslovy prezidenta Lukašenka. Práce se také opírá o informace z oficiálních webových stránek jednotlivých organizací jako například www.asean.org či z webových stránek jednotlivých zemí, na kterých jsou většinou uvedeny státem podepsané klíčové dohody.

1. Teoretické ukotvení

Tato kapitola je rozdělena do pěti podkapitol a jejím úkolem je osvětlit konkrétní pojmy, definice a teoretické vymezení tématu. V jednotlivých podkapitolách jsou vysvětleny principy, na základě kterých probíhá ekonomická integrace, a to ve všech jejích stádiích. Na základě definičních znaků dílčích stádií ekonomické integrace práce ve svých dalších částech hodnotí, do jakého stádia se ekonomická spolupráce dostala ve sledovaném období. Jednotlivá stádia jsou rozdělena dle profesora politické ekonomie Bély Balassy. Balassa působil na univerzitě Johnse Hopkinse v Marylandu. Jeho práce byly velkým přínosem zejména v druhé polovině 20. století. Ve svých textech se věnoval především tomu, jaký má ekonomická integrace vliv na obchodování mezi zeměmi (Balassa 1961: 173). Mimo jiné definoval již zmíněná stádia ekonomické integrace. S těmito typy přišel poprvé ve své práci *Towards A Theory of Economic Integration* v roce 1961. Každý ze stupňů integrace je v kapitole popsán. Zároveň je vždy doplněn o alespoň jeden příklad současné organizace založené zejména na ekonomické spolupráci.

„Ekonomickou integrací se rozumí proces, v rámci kterého dochází k propojování ekonomik států, se závěrečným cílem potlačení diskriminace mezi jednotlivými ekonomickými jednotkami národních států“ (Balassa 1961: 174). Podpora ekonomické integrace je nejvíce viditelná především v období vzrůstající liberalizace mezinárodního obchodu a zlepšování technologických inovací v dopravních i komunikačních sítích, jelikož právě to napomáhá zlepšovat a zvyšovat počty mezinárodní výměny zboží, práce, služeb a kapitálu (Lacina, Ostřížek 2011: 88-94).

Mezi první regionální organizace v Evropě patří celní unie Beneluxu, ve které se rozhodly spolupracovat Belgie, Nizozemí a Holandsko od roku 1944 (Kohr: 1960: 444). Dalším, opět evropským příkladem je Severská rada z roku 1952, která podporovala spolupráci severského regionu a jejíž součástí bylo Dánsko, Švédsko, Norsko a Island (Dolan 1959: 511). Tyto státy a jejich ekonomické jednotky se spojily, aby mezi sebou společnými silami vytvořily co nejlepší ekonomické obchodní prostředí a na základě těchto speciálních vztahů maximalizovaly svůj zisk. Ve spojitosti s takovýmto jednáním

vznikl pojem regionální integrace. Tento pojem vysvětluje, že „*integrace z globálního hlediska vede k propojování a k růstu soudržnosti jednotlivých částí světové ekonomiky, z regionálního hlediska přispívá k vytváření těsnějších vazeb mezi několika národními státy*“ (Cihelková 2001: 75).

Průběh budování spolupráce lze rozdělit hned do několika stádií, a to od nejnižší postavené zóny volného obchodu přes celní unii, jednotný vnitřní trh, hospodářskou a měnovou unii až do fáze nejvyššího stupně integrace, kterou je takzvaná politická unie (Ballasa 1961: 5). V rámci těchto stádií platí jednoduché pravidlo: čím více jsou země ekonomicky integrovány, tím méně existuje bariér mezi jednotlivými členy. Není přitom pravidlem, že integrace musí začínat na nejnižší úrovni, tedy v zóně volného obchodu.

1.1 Zóna volného obchodu

Prvním a nejnižším stupněm ekonomické integrace je zóna volného obchodu (ZVO), která vzniká na základě shody mezi státy o postupném odstraňování kvantitativních omezení obchodu a dalších obchodních bariér s tím, že každá země má zároveň právo si stanovit výši cel vůči takzvaným třetím zemím – tj. zemím, které nejsou členy dané ZVO (Dent 1997: 27). Zóny volného obchodu můžeme nalézt téměř na všech světových kontinentech.

Příkladem zóny volného obchodu nacházející se na evropském kontinentu je Evropská zóna volného obchodu (EZVO), jejíž vznik iniciovala Velká Británie v roce 1958. EZVO vznikla jako alternativa k Evropskému hospodářskému společenství a iniciace jejího vzniku byla zejména politická a ekonomická. Součástí této organizace byly především státy, které se v té době nechtěly nebo nemohly připojit k Evropskému společenství či později Evropské unii (EU), ať už z důvodu nevdůle občanů či svých nedemokratických praktik (Lacina, Ostřížek 2011: 98). Zpočátku sdružovala celkem sedm zemí (Blížkovský, Lacina, Strejček 2016: 48–49). V současnosti tato organizace sdružuje pouze čtyři státy, a to Norsko, Island, Lichtenštejnsko a Švýcarsko.

Příkladem ze severní části amerického kontinentu může být regionální Severoamerická zóna volného obchodu (NAFTA), v rámci, které obchodují Spojené

státy americké, Kanada a Mexiko od roku 1994 (Office of the USTR, online). V případě Asie lze jmenovat hned několik zón volného obchodu. Historicky nejdéle fungující je Asijsko-pacifická obchodní dohoda (APTA), která vstoupila v platnost v roce 1976 a sdružovala celkem šest zemí (Kawai, Wignaraja 2013: 7). Dalším zástupcem ZVO, která v Asii vznikla v 90. letech je například Sdružení zemí jihovýchodní Asie (ASEAN). Od roku 1999 má ASEAN deset členských zemí a spolupráce v rámci tohoto sdružení je postavena na třech základních pilířích (Asia Regional Integration Centre, ASEAN FTA). Prvním z nich je spolupráce politicko-bezpečnostní, další ekonomická a poslední socio-kulturní (ABOUT ASEAN, asean.org). Podobně fungují tyto zóny také v Africe, ať už se jedná o již zaběhlé Jihoafrické rozvojové společenství (SADC) nebo relativně nově vzniklou Trojstrannou zónu volného obchodu (TFTA) z roku 2016 (Blížkovský, Lacina, Strejček 2016: 48-49).

V posledních letech se začíná klást důraz také na mezikontinentální spolupráci v rámci obchodu. Jednou z nejdiskutovanějších zón volného obchodu v této oblasti je bezpochyby tzv. Transatlantická dohoda o obchodu a investicích (TTIP). Základy této smlouvy se začaly projednávat již v 90. letech, intenzivně se však o této dohodě jedná až od roku 2013 (Serfati 2015: 14). Návrh TTIP je postaven na snaze o kontrolu a zmírnění konkurence mezi firmami z EU a USA. Mimo jiné má také za cíl zvýšit ekonomickou a geopolitickou soutěž či vytvořit prostředí, které by minimalizovalo útoky na pracovníky a tím zlepšilo jejich pracovní podmínky (Serfati 2015: 32). Zahrnuje rovněž bezpečnostní otázky týkající se energetické bezpečnosti (Ministerstvo zahraničních věcí ČR, TTIP). Uzavření této dohody by potvrdilo sílu transatlantického společenství.

1.2 Celní unie

O něco vyšším stádiem ekonomické integrace ve srovnání se zónou volného obchodu je celní unie (CU). Celní unie je v podstatě rozšířením nejnižšího stupně ekonomické integrace, zóny volného obchodu. Má veškeré její základní rysy, a navíc, oproti ZVO obsahuje vzájemnou dohodu jejich členů ohledně nastavení zahraniční

obchodní politiky ve vztahu ke třetím zemím. Výhodou těchto pravidel je, že žádná ze třetích zemí nemůže být upřednostňována na úkor jiné (Dent 1997: 27). Dalším rozdílem mezi ZVO a CU je, že celní unie zahrnují větší množství geograficky sousedících zemí (Andriamananjara: 111). Samotná vyjednávání a implementace trvají delší dobu a země přicházejí o určitou politickou autonomii.

Mezi konkrétní případy CU v Evropě je možné zařadit celní unii mezi Evropskou unií a Tureckem či celní unii mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Spolupráce mezi EU a Tureckem byla zahájena počátku ledna roku 1996. Turecko se stalo pátým největším obchodním partnerem EU a oproti roku 1996 je dnes výměna zboží až čtyřnásobně vyšší. *„Spolupráce těchto zemí zvýšila nejen množství průmyslové produkce, ale zvýšila také kvalitu a konkurenceschopnost“* (Olpak 2017: 1). V roce 2011 vstoupila v platnost celní unie Ruska, Běloruska a Kazachstánu. Tato celní unie a její počáteční fáze implementace zahrnovala dva důležité prvky, a to *schválení jednotného celního sazebníku a harmonizace režimu dovozních licencí. Následovalo přijetí společného celního kodexu CU k 1. červenci 2010, s přechodným obdobím 6 měsíců.*“ (Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, dokument CU Ruska, Běloruska a Kazachstánu, online). V roce 2014 byla tato celní unie přejmenována na Euroasijskou ekonomickou unii, byla rozšířena nejprve o Arménii a v roce 2015 také o Kyrgyzstán. Od roku 2015 společně tvoří *„limitovanou celní unii, které se podařilo harmonizovat vnější celní sazby, zrušila vnitřní celní hranice a přesunula rozhodování o tarifech na úroveň Unie namísto rozhodování na úrovni jednotlivých členských zemí“* (Libman 2018). Dalším příkladem, tentokrát z latinské Ameriky, je tzv. Jihoamerický společný trh, který vznikl v roce 1991 původně jako zóna volného obchodu, ale od roku 1996 se transformoval do celní unie (Lacina, Ostřížek 2011: 107).

1.3 Jednotný vnitřní trh

Dalším, opět o něco vyšším stádiem ekonomické integrace je jednotný vnitřní trh, též známý jako společný trh. Srovnáme-li toto stádium integrace s celní unií, zjistíme, že v případě jednotného vnitřního trhu jde navíc o odstranění kvantitativních

a tarifních překážek v dalších třech oblastech, a to ve volném pohybu osob, kapitálu a služeb (Blížkovský, Lacina, Strejček 2016: 60). Kromě odstranění kvantitativních a tarifních překážek ve třech nových oblastech je zde také zcela odstraněna skrytá podpora domácích dodavatelů a výrobců ze strany státu. Jinými slovy je odstraněna veškerá diskriminace dodavatelů a výrobků ze zahraničí (Holden 2003). Vytvoření společného trhu obvykle vyžaduje také značnou harmonizaci v celé řadě oblastí.

Výše zmíněné čtyři svobody jsou typickým znakem jednotného vnitřního trhu. Jedná se o volný pohyb zboží, osob, kapitálu a služeb. Volný pohyb zboží znamená již zmíněné odstranění všech cel, kvót i netarifních bariér tak, aby zboží mohlo volně putovat po celém trhu členských zemí daného trhu. V případě volného pohybu osob jde o volné překračování hranic států obyvateli členských zemí jednotného trhu. Většinou jsou důvodem překračování hranic lepší pracovní nabídky v zahraničí. *„Jakmile je jednotlivec zaměstnán a splní určité podmínky, má stejná práva k získání benefitů, jako příslušníci dané země. Například jde o příspěvky na zdravotní péči, vzdělání a invalidní důchod“* (opensocietyfoundations.org).

Volný pohyb služeb spočívá v poskytování služeb opět v rámci všech členských států daného trhu. U tohoto volného pohybu je nejkomplicovanější stanovení spravedlivých podmínek, jelikož se nejedná o hmotnou věc. V dnešní době je sektor služeb rozhodně nejrychleji se rozvíjejícím a prosperujícím z hospodářství národních států. Posledním je volný pohyb kapitálu, který umožňuje jak fyzickým, tak právnickým osobám převádět své finance do ostatních členských států bez omezení. Příkladem přeshraniční kapitálové transakce je nákup měny, nemovitostí, akcií či přímé zahraniční investice (The Four Freedoms in the EU, eu3doms.eu) Investice do zahraničí směřují zejména kvůli výhodě odstranění všech tarifních překážek a vyššímu zisku.

Jako příklad jednotného vnitřního trhu mohu uvést Hospodářské společenství zemí střední Afriky. Dalším zástupcem je Východoafrické společenství (EAC), jehož členy jsou Keňa, Uganda a Tanzanie. V platnost jako celní unie vstoupilo v roce 2005 a díky tomu se dnes řadí mezi jedny z nejmladších (König, Lacina, Přenosil 2006: 101). V roce 2010 se však celní unie oficiálně proměnila ve společný vnitřní trh. EAC je

postavena na čtyřech pilířích integrace. Prvním z nich je celní unie, které bylo dosaženo v roce 2005, následuje společný trh od roku 2010. Poslední dva pilíře jsou prozatím ve fázi diskuzí a vyjednávání (Pillars of EAC Regional Integration, eac.int). Jedná se o monetární unii a politickou federaci.

1.4 Hospodářská a měnová unie

Čtvrtým, ekonomicky nejvyspělejším stádiem integrace je hospodářská a měnová unie (HMU). Opět zahrnuje veškeré prvky jednotného vnitřního trhu a k tomu navíc pro členské státy společnou kooperaci a koordinaci v dalších oblastech svého hospodářství, jako například ve fiskální či monetární politice (Palánkai 2003: 38). Obchodní politika přestává být jediným společným zájmem, přidávají se i další odvětví hospodářství. Speciálním odvětvím je měnová politika, která si klade za cíl: *„vytvoření systému fixních devizových kurzů a zajištění plné směnitelnosti měn členských států. Členské státy však mohou ve svých integračních snahách zajít ještě dále a nahradit národní měny měnou společnou. V této fázi integrace již musí mít nově vytvořený celek k dispozici i dostatečný společný rozpočet a částečně harmonizovanou daňovou soustavu“* (Blížkovský, Lacina, Strejček 2016: 68).

Současným příkladem hospodářské a měnové unie je Eurozóna neboli Hospodářská a měnová unie Evropské unie, jejíž součástí je aktuálně 19 členských států EU. Hospodářské a měnové unii předcházela vznik společného trhu v roce 1993, který byl již tehdy pověřen vytvořením HMU do počátku roku 1999 (Delux 2007: 142). Politický rámec je postaven na dvou pilířích, kterými jsou jednotná měna – euro a sladění hospodářských politik členských zemí. *„Koordinace politiky má za cíl dosáhnout hospodářského prostředí s vyváženými vnitrostátními rozpočty, regulovanými finančními trhy, stabilními cenami a růstem zaměstnanosti.“* Hospodářská unie EU však stále není dokonalá, jelikož prozatím ne všechny státy přijaly společnou měnu, což znamená, že rozdíly v daňových sazbách členských zemí stále přetrvávají (Council of the EU, Economic and Monetary union, online).

1.5 Politická unie

Pátým stádiem integrace je politická unie, která zakončuje celý proces ekonomické integrace. Pojem politická unie nelze oddělit od pojmu ekonomická integrace, jelikož se oba vzájemně doplňují a prolínají. Politickou unií tedy rozumíme spolupráci států, které již dosáhly plné ekonomické integrace a mají zájem na další, neekonomické spolupráci (Blížkovský, Lacina, Strejček 2016: 69).

V této formě integrace – politické unii, se jednotlivé členské státy vzdávají největší části své suverenity ze všech výše zmíněných stádií a je od nich očekávána velmi úzká forma kooperace. Spolupráce probíhá na základě přenesení nejrůznějších rozhodovacích pravomocí z úrovně národní na úroveň nadnárodní. Historicky byly aplikovány demokratické prvky pouze v rovině měst nebo v rovině jednotlivých států, takže neexistuje mnoho zkušeností s tím, jak budovat nadnárodní demokracii (Dullien, Torreblanca 2012: 3). Evropským příkladem politické unie bylo znovusjednocení Německa v roce 1990 (Glen, Žídková 2014: 160).

Další organizací, u které je v průběhu let stále viditelná snaha o dosažení politické unie je EU. Nicméně již od problémů s ratifikací Lisabonské smlouvy je zjevné, že je tato snaha prozatím nereálná. Jak již bylo výše zmíněno, na rozdíl od návrhů týkajících se fiskální či bankovní unie, které vycházejí z jasného souboru předpokladů o tom, jak by měnová a hospodářská unie měla fungovat, neexistuje žádný model pro unii politickou, který by byl aplikovatelný na EU (Dullien, Torreblanca 2012: 3). V každém případě je EU na cestě alespoň k částečné politické unii. Ta se vyznačuje *„přímou volbou poslanců do Evropského parlamentu od sedmdesátých let nebo například složením Rady ministrů, ve které zasedají ministři vlád jednotlivých členských zemí EU.“* Nejlepším příkladem dnešní politické unie jsou Spojené státy americké, kdy jako první proslavil koncept politické unie Benjamin Franklin v roce 1754 (Delux 2010: 145).

2. Vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem v průběhu 90. let 20. století

„Vztah Ruska a Běloruska je bližší nežli vztah Ruska s jakoukoli jinou, bývalou sovětskou republikou“ (Ambrosio 2006: 407). Po rozpadu Sovětského svazu začalo v oblasti postsovětského regionu období formování vzniklých samostatných republik. Běloruská republika byla jednou z nich. Již tehdy se vyznačovala specifickým přístupem k nově nabyté nezávislosti a bylo zřejmé, že „úzká spolupráce Běloruska s Ruskem bude pokračovat z důvodů geopolitické blízkosti a ekonomické propojenosti obou zemí“ (Dürr, Žídková 2007: 1).

Cílem kapitoly je vysvětlit, jaký byl vztah Ruska a Běloruska bezprostředně po pádu Sovětského svazu a v celém průběhu 90. let. Druhá kapitola se dělí na celkem čtyři podkapitoly. První z nich klade důraz na vysvětlení pojmu běloruská identita, její vnímání v minulosti, ale také dnes. Druhá podkapitola se soustředí na významné události, které se odehrály v tomto období a měly, ať už přímý, či nepřímý dopad na vývoj spolupráce mezi oběma zeměmi. Třetí podkapitola na základě pěti stádií ekonomické integrace hodnotí, do kterého ze stádií se spolupráce Ruska s Běloruskem dostala v průběhu prvních téměř deseti let od zániku SSSR. Závěrečná podkapitola se věnuje výzkumu veřejného mínění obyvatel Ruska a Běloruska v souvislosti s jejich názory na politiku a snahu se znovu integrovat.

Hlavní výzkumné otázky, na které práce v druhé kapitole odpovídá jsou: *jak se vyvíjely vztahy mezi Ruskem a Běloruskem v průběhu devadesátých let 20. století? Jaké byly hlavní úspěchy či neúspěchy integračních uskupení, které se začaly vyvíjet v 90. letech 20. století a jejichž členy bylo Rusko a Bělorusko? Jakého stupně ekonomické integrace dosáhly tyto organizace na základě stupňů ekonomické integrace? Jak byla vnímána běloruská identita z pohledu obyvatel, ale také odborníků v devadesátých letech 20. století?*

2.1 Běloruská identita

V průběhu téměř celé své historie bylo Bělorusko součástí některého ze státních útvarů, ať už se jednalo o Velkoknížectví litevské, Velkoknížectví litevské a Polské koruny či Sovětský svaz počátkem 20. století. Historický vývoj je v případě Běloruska jedním z ukazatelů, který dnes pomáhá vysvětlit myšlení obyvatel a představitelů země spolu s jejich postupy v rámci integračního vývoje. Obecně lze říci, že se myšlení obyvatel této země vyznačuje velmi nízkým stupněm národního uvědomění, viditelného především v průběhu 90. let 20. století (Dürr, Žídková 2007: 1-3).

Vliv na utváření běloruské identity má mnoho faktorů. Jedním z nich je nestálý směr vývoje běloruského státu. *„Zpočátku, s nabytím nezávislosti byla sovětská vlajka nahrazena za tu historicky národní a začal se oživovat běloruský jazyk. Zanedlouho potom jsme se chystali vstoupit do Ruska“* (Kalinkina 2006: 123). Vliv této nestálosti je vidět na dnešní běloruské populaci, a především na jejím pocitu neustálé podřízenosti, ať už Rusku či Evropě. Problémem také zůstává postoj současných autorit, které namísto toho, aby napomohly k podpoře identity, dělají pravý opak. *„Mám na mysli vládní orientaci na Rusko, bezkonkurenční rusifikaci a jejich lži o historii“* (Buraukin 2006: 117). Dodnes je v Bělorusku zjevný pozůstatek sovětské mentality. Příkladem tohoto uvažování může být nastolení, udržování, ale především podpora Lukašenkova autoritářského režimu u moci (Ancipienka, Bulhakau 2005: 96). Rusifikace se promítá také v náboženském vyznání či jazyce. Její vliv na běloruské obyvatele je zřejmý již od konce 18. století a *„jazykově proces rusifikace podle U. Artoŭe kulminoval v 70. a 80. letech, kdy například v Minsku nevyučovala v běloruštině ani jediná škola“* (Artoŭe in Dürr, Žídková 2007: 3).

Vliv běloruské identity se také odrážel v krocích, které představitelé země, tedy především tehdejší komunistická strana, vykonali krátce po pádu SSSR. Reprezentanti strany byli proti jakýmkoli pokusům změnit politický či ekonomický systém země. Běloruský režim nebyl po kolapsu Sovětského svazu připraven na samostatné fungování. Nasvědčuje tomu například i to, že Bělorusko, sice stejně jako ostatní státy vyhlásilo nezávislost, nicméně až v srpnu 1991, tedy dokonce více než dva měsíce po

samotném Rusku (Martinsen 2002: 3). Co se složení nové, první postsovětské vlády týče, rovněž zahrnovala výhradně bývalé členy komunistické strany. Postoje běloruské vlády i obyvatelstva jednoznačně směřovaly ke snaze znovuobnovit spolupráci s Ruskem už od roku 1991.

Ve spojitosti s běloruskou nezávislostí lze hovořit o takzvaných paradoxech demokratizace, mezi které můžeme zařadit „*velmi pomalé sociální a ekonomické změny či velmi nízký stupeň masové podpory nacionalistické opozice*“ (Korosteleva and Hutcheson in Titarenko 2000: 80). *Namísto boje za svobodu dávají Bělorusové přednost sociální a ekonomické stabilitě a i přesto, že se identifikují jako Bělorusové, většina z nich hovoří rusky* (Shimov in Titarenko 2000: 80). Na druhou stranu, „*neetničtí Bělorusové, hovořící jinak, než bělorusky jako například Židé či Ukrajinci jsou více nacionalističtí, nežli skupina „pro běloruská“*. *Například v boji proti konzervativním orgánům v současné Běloruské republice*“ (Ioffe in Titarenko 2000: 88).

2.2 Významné události v průběhu 90. let 20. století

Po téměř 70 letech v rámci jednoho svazu nebylo jednoduché uchopit nově vzniklou nezávislost ani pro Rusko, ani pro Bělorusko. Negativních jevů, které doprovázely rozpad SSSR, bylo mnoho. Mezi ty nejzásadnější však patřily sociální problémy či hospodářský propad. V Rusku byla ekonomická krize komplikována také krizí ústavní, jež vyvrcholila rozpuštěním parlamentu v roce 1993 (Žulys 2005: 148). Situace se v Rusku stabilizovala až ke konci roku 1993, kdy byla Státní dumou ratifikována nová ústava (Žulys 2005: 148). Od roku 1993 bylo Rusko též superprezidentským systémem inklinujícím k bližší euroasijské spolupráci (Dürr, Žídková 2007: 6).

Poměry v Bělorusku byly tou dobou velmi podobné. Země byla pohlčena ekonomickou a sociální krizí. K postupné změně začalo docházet v létě roku 1994, kdy byl prezidentem Běloruska zvolen Alexandr Lukašenko s podporou 80,1 % voličů. Jeho zvolení „*může být považováno za zásadní bod v procesu znovuobnovení spolupráce Ruska a Běloruska*“ (Žulys 2005: 149). Zásadní proto, že Lukašenko byl přesvědčen o

„vzájemném osudu tří východoslovanských států, Ruska, Běloruska a Ukrajiny.“ Jeho rétorika zdůrazňovala ideologii slovanství a ve znovuobnovení spolupráce s Ruskem viděl „dostatečnou protiváhu k Severoatlantické alianci“ (Dürr, Žídková 2007: 7).

K postupnému sbližování zemí docházelo mimo jiné na základě podpisů série smluv definující vztahy mezi oběma zeměmi. První uzavřenou smlouvou byla *Dohoda o přátelství, dobrých sousedských vztazích a spolupráci mezi Ruskou federací a Běloruskou republikou* z roku 1995. V květnu téhož roku proběhlo v Bělorusku referendum, v němž dostali občané možnost se vyjádřit ke krokům prezidenta Lukašenka, které směřovaly k ekonomické integraci s Ruskem. Na základě výsledku referenda, kdy 83,3 % obyvatel hlasovalo pro a pouze 12,5 % proti, získal Lukašenko silný mandát a jeho politické kroky legitimitu. Ve srovnání s prezidentem Ruska, Borisem Jelcinem byl Lukašenko výraznějším hybatelem celého integračního procesu.

Další ze série dohod v 90. letech byla uzavřena 2. dubna 1996. Rok 1996 byl též významný prezidentskými volbami v Rusku, ve kterých A. Lukašenko podporoval stávajícího prezidenta Jelcina (Ambrosio 2006: 413). I díky této podpoře v průběhu kampaně před volbami došlo k podpisu již zmíněné dohody, která zřizovala *Společenství suverénních států Ruska a Běloruska* (Dürr, Žídková 2007: 8). V rámci Společenství byl zřízen reprezentativní orgán, tzv. parlamentní shromáždění, ve kterém byli rovnoměrně zastoupeni představitelé obou zemí (Žulys 2005: 149).

O rok později, v dubnu roku 1997, bylo Společenství přeměněno na *Unii Ruska a Běloruska*, která se vyznačovala prvky konfederace. „V průběhu let 1997–1998 proběhly pokusy o vytvoření společné ekonomické zóny, dopravní sítě, energetického systému či vyřešení celních otázek, avšak skončily neúspěchem.“ Stejně tak dopadly i snahy o koordinaci ekonomických reforem či společného právního základu Unie. Od roku 1997 podnikl Lukašenko také řadu obchodních cest do ruských průmyslových měst. Jeho návštěvy lze považovat za úspěšné (Martinsen 2002: 6). Nejen, že uzavřel barterové dohody, na základě, kterých Rusko zůstalo i nadále nejvýznamnějším

obchodním partnerem Běloruska, ale během cest měl také možnost činit politická prohlášení, což do budoucna pomohlo formování integrace.

Stagnace nastala spolu s rokem 1998, zejména kvůli finanční krizi v Rusku, která celý proces integrace zpomalila (Žulys 2005: 149). K překonání stávající krize a k posílení politických či ekonomických vztahů mělo pomoci *Prohlášení týkající se dalšího sjednocování Ruska a Běloruska*. Na prohlášení navazovala dohoda zaručující stejná práva všech občanů a stejné možnosti pro ekonomické subjekty, které byly podepsány na konci roku 1998.

V roce 1999 došlo k podepsání další dohody, jež vedla ke vzniku Svazového státu Ruské federace a Běloruské republiky. V platnost vstoupila tato dohoda 22. prosince 1999 v Ruské dumě, kdy „*pro hlasovalo 382 poslanců a jen tři byli proti*“ (Martinsen 2002: 6) a 26. 1. 2000 v Bělorusku ratifikováním v běloruském parlamentu (Žulys 2005: 150). V praxi jsou dopady smlouvy jen minimální, jelikož například „*společný rozpočet a měna zůstaly v rovině úvah*“ a zároveň „*podpisem smlouvy o vytvoření svazového státu navíc nebyla nadšena jak ruská, tak běloruská odborná i laická veřejnost*“ (Dürr, Žídková 2007: 9).

2.3 Vývoj spolupráce na základě stádií ekonomické integrace

V průběhu devadesátých let se pojem integrace stal předmětem nejednoho politického programu bývalých sovětských republik. Nástupnické státy SSSR se ocitly v situaci, kdy se musely soustředit jednak na budování státu, ale také překonání negativních důsledků rozpadu. Zakládání nových, mezinárodních hospodářských organizací se proto stalo nezbytným (Yarashevich 2014: 583). Smlouvy, na základě, kterých vznikala jednotlivá integrační uskupení byly jednak dvoustranné (bilaterální), ale také mnohostranné (multilaterální).

Autorka se v této podkapitole zabývá integračními uskupeními založenými v průběhu devadesátých let. Prvním z nich je Společenství nezávislých států jako příklad multilaterální spolupráce. Jako druhý uvádí Svazový stát Ruska a Běloruska, který je zástupcem spolupráce bilaterální.

2.3.1 Společenství nezávislých států

Počátek Společenství nezávislých států byl přímo spojen se zánikem Sovětského svazu a podpisem Bělověžských dohod v prosinci 1991. S iniciativou přišly země bývalého sovětského prostoru zejména proto, že si uvědomovaly nevyhnutelnost spolupráce v rámci regionu. Bylo potřeba definovat postavení zemí v postsovětské oblasti, ale také ve světě. Bylo nezbytné vymezit směřování jejich postojů v rámci hospodářské spolupráce, věnovat se otázkám bezpečnosti, a tím vším se vypořádat s obtížnou situací, jež vznikla po pádu sovětského systému (Filipowicz, Konopelko 2017: 19).

Ruská federace se stala hlavním iniciátorem integračního procesu a ve fungování Společenství viděla „*prostředek k udržení své sféry vlivu, poskytování ekonomického zázemí, přístup ke zdrojům surovin, kontrolu politické a ekonomické situace v regionu, budování síly, změnu mezinárodního řádu a vytvoření multipolárního řádu*“ (Filipowicz, Konopelko 2017: 20). Postoj Běloruska byl v počátcích integrace nejednoznačný, jelikož se snažilo praktikovat politiku neutrality. Běloruská vláda sice podpořila myšlenku integrace, v praxi se však připojila pouze k dohodám ekonomickým (Konończuk 2007: 31). Aktivita Běloruska vzrostla až ke konci roku 1993 a především pak v roce 1994, kdy byl hlavou státu zvolen Alexandr Lukašenko.

Pro práci jsou však klíčové především ekonomické důvody, které vedly ke vzniku a spolupráci v rámci SNS. Jednalo se o „*snahu dosáhnout hospodářského rozvoje, zlepšit ekonomickou efektivitu, ekonomický růst a zvýšit mezinárodní konkurenceschopnost, na kterou měly negativní dopad už dřívější krize z dob existence SSSR*“ (Filipowicz, Konopelko 2017: 21).

Myšlenka již konkrétní ekonomické spolupráce přišla v září roku 1993, kdy členské státy podepsaly dohodu o ekonomické unii. Dohodu podepsaly všechny země SNS, až na Ukrajinu a Turkmenistán, které se staly pouze přidruženými členy. Gruzie se připojila o měsíc později. Dohoda poskytuje jen právní pokyny pro postupné utváření společného hospodářského prostoru, krok po kroku. Ten má být založen na „*tržních principech prostřednictvím zřízení zóny volného obchodu SNS, společného trhu se*

zbožím, službami, kapitálem a prací, platební a celní unií, měnovou unií a zřízení mají být také společné výkonné a koordinační orgány Společenství“ (Khabarov 1995: 1299). Součástí vnitřní struktury je dodnes několik orgánů, z nichž nejvyšší autoritou je Rada hlav vlád SNS. Mezi orgány, které vznikly za účelem vést ekonomickou agendu společenství, patří Hospodářská rada, Hospodářský soud a Mezistátní hospodářský výbor (Dragneva, Kort 2007: 18).

Dohoda o ekonomické unii se skládá z osmi kapitol a 34 článků. Hned druhá kapitola se věnuje obchodu a hospodářským vztahům mezi státy. Článek pět, který je její součástí definuje nezbytné kroky k vytvoření ZVO, určuje snižování až eliminaci cel, daní a poplatků. Dále zemím nařizuje harmonizaci celních předpisů, sjednocení celní dokumentace či zjednodušení celních postupů. Co se týče zásady volného pohybu, podpisem státy souhlasí s postupným sblížením tarifů při přepravě výrobků, osob, kapitálu i služeb.

Článek šest se věnuje zavedení CU. K její realizaci je nezbytné vytvoření společného celního sazebníku a koordinace zahraničních hospodářských politik vůči státům, které nejsou stranami této smlouvy. Navazující článek sedm určuje pravidla pro přechod ke společnému trhu. V souladu s tímto přechodem je nutné „*vytvořit právní, hospodářské a organizační podmínky pro volný pohyb kapitálu a pracovní síly. Vytvořit podmínky pro spravedlivou hospodářskou soutěž včetně mechanismu antimonopolní regulace. Provádět koordinované politiky v oblasti rozvoje dopravy a komunikací s cílem zajistit účinnou přepravu komodit a osob; zajistit rovnocenné ekonomické příležitosti pro vzájemné investice do svých ekonomik a vytvořit účinný mechanismus pro ochranu práv a zájmů investorů“* (Khabarov 1995: 1305).

Čtvrtá kapitola dohody se zabývá měnovými a finančními vztahy. V této kapitole je stanoveno, že smluvní strany budou koordinovat fiskální, měnové a finanční vztahy. Zpočátku, ve fázi volného obchodu budou využívat systému s více měnami, který bude zahrnovat národní měny jednotlivých států. V průběhu zintenzivnění integrace dojde k transformaci, která povede k vytvoření měnové unie, v níž má dle dohody dojít ke změně systému na systém s jednou společnou měnou. Tento systém má zajistit

„použití pohyblivých měnových kurzů a koordinaci mezi jejich vzájemným kolísáním; zavedení bankovního mechanismu pro udržení měnových sazeb; dosažení úplné konvertibility národních měn“ (Khabarov 1995: 1306). V závěru této kapitoly jsou v článku 18 určena pravidla pro harmonizaci daňových systémů.

Koncept dle této smlouvy připomínal model EU. Smlouva o ekonomické unii byla postupně doplněna o další dokumenty jako například dohodu o ZVO či platební unii (Konończuk 2007: 34). Obchodní cíle a koordinace v oblasti hospodářských reforem v rámci SNS však nebyly naplněny, jelikož integrace neprodukovala téměř žádné praktické výsledky. Jedinými ekonomickými integračními úspěchy SNS jako celku se staly Dohoda o ZVO a Dohoda o platební unii, které byly podepsány v roce 1994 všemi členskými zeměmi. Mezi daleko úspěšnější lze zařadit vazby mezi jednotlivými členy SNS, kteří uzavírali další dvoustranné i mnohostranné obchodní dohody (Kubicek 2009: 244). Jedná se například o Dohodu o CU mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem z roku 1995, ke které se později připojil též Kyrgyzstán a Tádžikistán (Konno 2006: 72).

Mezi důvody, které vedly k neúspěšné integraci v rámci SNS, lze zařadit přirozené výhody Ruska, v oblasti ekonomické, také politické či obranné. Právě kvůli těmto výhodám by se fakticky nejednalo o Společenství sobě rovných členů, což se přičilo ostatním zemím. Členské země se též významně lišily ve svých zaběhnutých ekonomických modelech (Konończuk 2007: 37). Rozdíly byly zřejmé zejména ve stádiu rozvoje volného trhu či role státu v ekonomice.

V současné době je součástí Společenství celkem deset zemí, devět členských a jedna země přidružená. Turkmenistán oficiálně přerušil členství v roce 2005 a dnes zůstává pouze zemí přidruženou. Gruzie vystoupila v roce 2009 z důvodu ozbrojeného rusko-gruzínského konfliktu a Ukrajina v roce 2014, ihned poté, co Ruská federace anektovala ukrajinský poloostrov Krym (Filipowicz, Konopelko 2017: 23).

2.3.2 Svazový stát Ruska a Běloruska

Svazový stát Ruska a Běloruska si kladl za cíl vytvořit nejpokročilejší mechanismus ekonomické bilaterální spolupráce ze všech členských zemí Společenství nezávislých států (Chaplygin 2016: 70). Jak již bylo výše zmíněno, smlouva zakládající Svazový stát Ruska a Běloruska byla podepsána v roce 1999 a její hlavní ustanovení byla v roce 2003 transformována do návrhu ústavního zákona, který měl být po důkladném projednání přijat s pravděpodobně referendy obou zemí (Bocharov 2003).

Zakládající smlouva z roku 1999 ustanovuje orgány unie, kterými jsou Nejvyšší státní rada, Parlamentní shromáždění, Rada ministrů a Stálý výbor svazového státu. Nejvýše postaveným orgánem je Nejvyšší státní rada. Orgány, které se v rámci unie věnují ekonomickým otázkám, jsou Parlamentní shromáždění, jehož součástí je ekonomický rozpočtový a finanční výbor a Rada ministrů, na jejíž platformě se pravidelně schází, kromě dalších, také ministři hospodářství a financí (Filipowicz, Konopelko 2017: 50).

Cílem spolupráce bylo od začátku stanoveno standardizování cenové politiky, sjednocení daňové legislativy, harmonizace celní a obchodní politiky či přijetí jednotné měny do roku 2005 (Vieira 2017: 43). Přijetí, respektive problém s nepřijetím společné měny provází unii Ruska a Běloruska po celou dobu její existence. Už v průběhu společného summitu v roce 2002, jehož ústředním tématem byla právě jednotná měna, byly zřejmé neshody mezi prezidenty obou zemí. Zásadním problémem, který brzdil celý proces, je kombinace ruské neochoty uzavírat smlouvu založenou na rovnosti obou zemí a běloruského odporu vůči smlouvě založené na podřízenosti Rusku (Deyermond 2004: 1197).

Za jednu z pokročilejších oblastí ve sféře ekonomické integrace mezi Ruskem a Běloruskem je považována celní spolupráce. Dohodu o celní spolupráci podepsal spolu s Ruskem a Běloruskem také Kazachstán. Nelze ji však považovat za bilaterální v rámci Svazového státu. Významným se pro ni stal navíc až rok 2010, kdy „*v platnost vstoupil celní kodex a bylo zřízeno jednotné celní území a harmonizovalo se více než 85 % celních položek*“ (Mkrtchyan 2013: 1).

Při srovnání cílů v počátcích integrace s jejími reálnými výsledky dnes je zřejmé, že se unie v mnohých oblastech nestala příliš úspěšnou (Deyermond 2004: 1197). Za nejpomalejší lze považovat integrační posun v oblasti ekonomické a politické.

Neúspěchy unie, týkající se především ekonomického partnerství, mají hned několik příčin. Jednou z nich je zásadní rozdíl v motivaci, která pohání tyto dva státy k spolupráci. V případě Běloruska se jedná především o podporu národního hospodářství, jelikož vzájemná spolupráce přináší téměř 50 % běloruského exportu směřujícího do Ruska a 66 % ruského exportu naopak putuje do Běloruska¹ (Deyermond 2004: 1199). Na ekonomické spolupráci s Ruskem je stále závislé také zejména kvůli „*neschopnosti restrukturalizovat ekonomiku po pádu SSSR s absencí alternativních obchodních partnerů*“ (Deyermond 2004: 1199), přičemž obojí souvisí s nižší konkurenceschopností běloruské průmyslové produkce, která mnohdy nesplňuje například normy EU.

To stejné však neplatí pro Rusko. Už samotné podepsání dohody o unii v roce 1996 je považováno spíše jako populistický krok ze strany tehdejšího prezidenta Jelcina, jehož politické postavení bylo v té době nízké. Dalším důvodem ruské motivace spolupracovat je již zmíněné strategické území Běloruska (Filipowicz, Konopelko 2017: 52). Po převzetí moci Vladimírem Putinem je viditelné určité ochlazení vztahů (Deyermond 2004: 1202). Kroky jeho administrativy nyní směřují především k posílení role Ruska v mezinárodních vztazích.

Shrňme-li zásadní informace druhé kapitoly, pak jsou následující. V souvislosti s pouze krátkou zkušeností samostatného běloruského státu, se běloruská identita ukazuje jako velmi slabá, s nízkým stupněm národního uvědomění. Tento faktor má bezpochyby vliv také na běloruský zájem nadále spolupracovat s Ruskem. Po rozpadu Sovětského svazu jsou pro oblast postsovětského regionu typickými jevy sociální problémy a hospodářský propad. Kvůli tomu a zároveň kvůli snaze situaci zlepšit, začíná docházet k podpoře euroasijské spolupráce a uzavírání jednotlivých bilaterálních či

¹ Pro srovnání, do Německa jakožto druhého největší obchodního partnera Běloruska putují pouze 4 % běloruského vývozu (Deyermond 2004: 1199).

multilaterálních dohod. Reálné úspěchy obou popisovaných organizací, tedy Společenství nezávislých států i Svazového státu Ruska a Běloruska, se liší od původních ambiciózních plánů. Důvody jejich praktické nefunkčnosti jsou například v rozdílech v motivaci spolupracovat či ve strachu z ruské převahy v rámci organizace.

3. Vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem v letech 2000-2012

S přelomem tisíciletí nastala celá řada změn. Jednou z těch zásadních změn, která bezpochyby ovlivnila vývoj rusko-běloruských vztahů bylo zvolení Vladimíra Putina do funkce hlavy státu Ruské federace. Oproti přístupu bývalého prezidenta Jelcina v průběhu devadesátých let, je přístup Vladimíra Putina k Alexandru Lukašenkovi a celé rusko-běloruské integraci považován za více pragmatický (Dürr, Žídková 2007: 10). V integraci s Běloruskem kladla administrativa nového prezidenta důraz zejména na ekonomické zájmy Ruské federace.

Třetí kapitola si za cíl klade objasnit situaci ve vývoji rusko-běloruských vztahů v časovém úseku od roku 2000 do roku 2012. Tento časový interval zahrnuje dvě volební období, tedy osm let vývoje Ruské federace pod vedením již zmíněného Vladimíra Putina a jedno volební období, tedy čtyři roky, po které byl hlavou státu Dmitrij Medveděv. V Bělorusku v tomto dvanáctiletém období proběhly prezidentské volby celkem třikrát a z každé volby vzešel jako vítěz stávající prezident, Alexandr Lukašenko.

Kapitola je členěna na dvě podkapitoly. V první z nich práce popisuje důležité události, jež se odehrály v průběhu výše definovaného časového intervalu. Podkapitola se věnuje významným událostem v oblasti politické, ekonomické a energetické spolupráce. V následující, druhé podkapitole analyzuje jeden z dílčích cílů celé práce, a to výzkum veřejného mínění.

Třetí kapitola si tedy klade za cíl odpovědět na tyto výzkumné otázky: *jakým způsobem se vyvíjely vztahy mezi Ruskem a Běloruskem v období let 2000-2012? Lze považovat vojenskou a obrannou politiku Ruska a Běloruska jako efektivní? Jaký vliv měly energetické a ekonomické spory mezi Ruskem a Běloruskem na vývoj spolupráce?*

3.1. Významné události v letech 2000-2012

3.1.1 Politická spolupráce

Na události, jež se odehrály v tomto časovém intervalu a na určitou změnu přístupu k integraci mezi Ruskem a Běloruskem má nesporně vliv již zmíněná osoba nově zvoleného prezidenta Ruské federace, Vladimira Putina. Názory obou prezidentů v otázkách spolupráce a jejich konkrétní stanoviska nebyla vždy jednoznačná. Z postojů ruského prezidenta Putina je zjevné, že si na jednu stranu uvědomoval svou pozici silného lídra, ve které není rozumné upozorňovat na spolupráci s představitelem posledního nedemokratického režimu v Evropě (Arloffe in Dürr, Žídková 2007: 10). Na druhou stranu se však snažil mírnit tlak na Bělorusko ze západu, zvláště z EU. Nabízel Lukašenkovu režimu alternativní podporu, nevytvářel tlak na demokratizaci běloruského systému a pravidelně se s ním scházel, čímž podporoval jeho politickou legitimitu (Ambrosio 2006: 417). Legitimitu běloruského režimu podporoval nepřímo také v prezidentských volbách (Ambrosio 2006: 419). Podpory se Lukašenkovi dostalo například prostřednictvím ruských médií, která vysílala v Bělorusku. Ve svých přenosech média kladla důraz na prezentaci Lukašenkových pozitivních vlastností.

Postoj běloruského prezidenta k integraci s Ruskem se v průběhu let také měnil. Zpočátku byl velkým podporovatelem rusko-běloruské spolupráce. Na základě některých velmi pragmatických návrhů řešení, které přišly ze strany ruského vedení, svůj postoj začal měnit. Zpočátku si právě díky partnerství s Ruskou federací získával podporu obyvatel (Vieira 2017: 46). V situaci, kdy se povaha partnerství s Ruskem změnila, se musel Lukašenko začít stylizovat namísto stoupence Ruska do role ochránce běloruské suverenity a příznivce nezávislosti.

Demokratické státy Evropy, zejména členské země EU či Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě měly snahu o šíření demokracie do zemí s nedemokratickým způsobem vládnutí. EU vždy běloruský režim otevřeně kritizovala, pomáhala například financovat demokratickou opozici v Bělorusku. Zároveň ale byla ochotna s Běloruskem jednat o případné spolupráci.

Běloruský prezident z počátku tvrdil, že pro Bělorusko je lákavější a rozumnější členství v unii s Ruskem než členství v EU (Ambrosio 2006: 417). Dle něj jsou evropské hodnoty postaveny na materialismu a kapitalismu, což je v rozporu s hodnotami běloruskými.

V letech 2007-2008² se však Bělorusko začalo snažit o zlepšení vztahů s Evropskou unií. Bylo to v období, ve kterém se značně zhoršily vztahy s Ruskem, ať už kvůli tzv. „ropné a plynové válce“ v letech 2006-2007 či „mléčné válce“ v roce 2009 (Rotman, Vereemeva 2011: 79). Vztah EU a Běloruska je sice stále limitovaný, protože „Brusel chce vidět větší demokratizaci, která by ale mohla oslabit Lukašenkovo držení moci“ (Frear 2010: 4), nicméně již od začátku roku 2007 přijalo Bělorusko řadu politických kroků, které ho přiblížily k novému vztahu s EU. Jedná se například o propuštění politických vězňů, zavedení registrace pro nevládní organizace, přijetí nového zákona o sdělovacích prostředcích, sblížení vládních vztahů s opozicí a mnoho dalších (Rotman, Veremeeva 2011: 82). Na základě těchto kroků i EU změnila přístup z kritického na více diplomatický, zdůrazňující potřebu přijetí demokratických změn dle evropského vzoru.

3.1.2 Obranná spolupráce

V určitých oblastech rusko-běloruské spolupráce je úspěch více znatelný, nejvíce pak v oblasti posilování bezpečnosti a ve vojenských záležitostech (Vieira 2017: 43). „Velký význam Běloruska pro ruskou bezpečnost byl výslovně uveden v Konceptích národní bezpečnosti Ruské federace a jejich vojenských doktrínách od konce devadesátých let“ (Ambrosio 2006: 421). Důvodem je především geografická poloha Běloruska, nacházející se strategicky na pomezí mezi střední, západní Evropou a Ruskem (Dürr, Žídková 2007: 10).

Zvláště klíčové je umístění Běloruska v době, kdy se země s ním sousedící zapojují do struktur Severoatlantické aliance (dále jen NATO). V souvislosti s jejich

² Mimo jiné v srpnu roku 2008 vypukla rusko-gruzínská válka, též známá jako válka o Jižní Osetii.

začleněním do struktur aliance se zároveň běloruské západní a severní hranice staly hranicemi NATO (Ambrosio 2006: 420). Společné hranice by se navíc mohly prodloužit v případě přijetí Ukrajiny coby nového členského státu.

Rusko-běloruská spolupráce v oblasti obrany probíhá na základě podpisu několika smluv. Bilaterální smlouvy o Svazovém státu, multilaterální Smlouvy o kolektivní bezpečnosti (dále jen CSTO) z roku 1992 a také podpisem Bělověžských dohod, tedy smlouvy o vytvoření Společenství nezávislých států. I přesto, že společná obrana nebyla nikdy prezentována jako hlavní cíl spolupráce mezi Ruskem a Běloruskem, postupně získala stále vzrůstající vojenský charakter (Deyermond 2004: 1192). Vojensko-technická spolupráce má za cíl poskytnout bezpečnost Svazovému státu, zajistit kvalitní výcvik ozbrojených složek, či předcházet vojenským hrozbám přijetím společných opatření (mil.by). Konkrétními společnými aktivitami jsou výcviky běloruských vojáků v ruských vojenských školách, pod dohledem ruského ministerstva obrany, či pravidelné hromadné operační a bojové tréninky za účasti vládních zástupců obou zemí.

Reálné fungování a síla vojenské spolupráce v rámci CSTO, jejímiž členy jsou také Rusko a Bělorusko, mohly být demonstrovány v souvislosti s povstáním opozice proti kyrgyzskému prezidentovi Bakijevovi v roce 2010 (Triling 2010). Role CSTO není v případě vnitrostátních nepokojů ve členských zemích přesně specifikována. Moskva se však vyslovila pro nezasahování do vnitrostranických konfliktů jednotkami CSTO. Tato reakce Moskvy bývá kritizována, a dokonce spojována s přípravami kyrgyzského povstání (Nichol 2010). Stanovisko Moskvy je taktéž kritizováno běloruským prezidentem, který Bakijevovi a jeho rodině nabídl azyl v Bělorusku krátce po tom, co utekl z Kyrgyzstánu.

Ruskou administrativu, jakožto lídra CSTO, Lukašenko kritizuje především proto, že Kyrgyzstánu pomoc v průběhu nepokojů ani nenabídla (Triling 2010). Reakce Lukašenka zahrnovala jednak kritiku Ruska, ale také fungování CSTO jako organizace. Alexandr Lukašenko využil povstání v Kyrgyzstánu k tomu, aby poukázal na

nefunkčnost obou integrací, Společenství nezávislých států i Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti (Shlapentokh 2012: 15).

3.1.3 Ekonomická a energetická spolupráce

V období od roku 2003 do roku 2010 prodělala ekonomická, ale především energetická spolupráce mezi Ruskem a Běloruskem několik krizí. Nejvýznamnější z pohledu vývoje rusko-běloruských vztahů byly tzv. války o zemní plyn a „válka“ o vývoz mléčných výrobků z Běloruska do Ruska.

Počátky nadcházející krize bylo možné sledovat již od roku 2002, kdy ruská vláda začala požadovat kontrolu nad klíčovými ekonomickými aktivy Běloruska, mezi které patří vlastnictví tranzitních plynovodů (Martynau 2013: 78). Na základě mezivládní dohody z roku 2002 se Bělorusko zavázalo k prodeji poloviny svého podílu ve státě vlastněné plynárenské společnosti Beltransgaz ruskému Gazpromu (Vieira 2017: 46). Od Ruska na oplátku by za tento prodej mělo získat dodávky energií v hodnotě jejich domácích cen, což je zároveň v souladu Dohodou o CU z roku 1995 (Stern, Yafimava 2007: 2). Běloruský Beltransgaz však i nadále zůstal na seznamu společností, které není možné privatizovat, na což Rusko samozřejmě reagovalo.

Za počátek první „války o plyn“ lze považovat rok 2004, kdy se Rusko rozhodlo přestat Bělorusku poskytovat zvýhodněné ceny zemního plynu. V nové smlouvě byl stanoven téměř stoprocentní nárůst ceny, která se vyšplhala až na 50 amerických dolarů (USD) za kubický metr zemního plynu (Martynau 2013: 79). S tímto zvýšením ceny Bělorusko nesouhlasilo a odmítlo smlouvu podepsat.

Reakcí Ruska bylo zajištění poklesu tlaku v plynovém potrubí, které mělo za následek téměř úplné přerušení dodávky zemního plynu (Svoboda 2006: 5). Bělorusko nejprve reagovalo vyjednáváním a uzavřením krátkodobé smlouvy s menší ruskou státní společností Transnafta, později však Lukašenko schválil také nelegální odčerpávání plynu určeného pro tranzit do Evropy. Na základě tohoto Rusko zastavilo veškerý přísun zemního plynu do Běloruska (Parfitt: 2007). Tento krok donutil běloruskou vládu jednak k přijetí Ruskem požadované ceny 46,68 USD za kubický metr

zemního plynu a zároveň k prodeji podílu společnosti Beltransgaz neceněný nezávislým auditorem.

Z výsledku této krize je patrné, že se Rusko stalo jejím jasným vítězem. Jednak tím, že Bělorusku stále nabízelo zvýhodněné ceny zemního plynu oproti evropským zemím, čímž si udrželo dlouhodobou běloruskou závislost v energetickém sektoru. Především ale jeho vítězství potvrzuje získání dlouho požadovaného podílu společnosti Beltransgaz. Tento spor jednoznačně napomohl Putinovi ukázat svou převahu, minimálně v oblasti energetiky (Dürr, Žídková 2007: 12). Naopak Lukašenko, který se snažil konflikt politizovat a spory dále přenášel do dalších struktur integrace, vyšel ze sporu jako slabý a poražený. Bylo to proto, že kvůli aféře s nelegálním čerpáním plynu od sebe odvrátil podporu Evropské unie. Učiněnými kroky a zejména výroky jako například: „rusko-běloruské vztahy budou na dlouho otráveny plynem“ podkopával také svou vlastní autoritu u obyvatel Běloruska, kteří tato gesta vnímali jako slabá a působící bezmocně (Stern, Yafimava 2007: 3).

V návaznosti na předchozí spor vypukla ke konci roku 2006 tzv. „druhá válka o plyn“, která byla v tomto případě spojená také s běloruským exportem ropy (Martynau 2013: 81). Předcházelo jí přijetí nové politiky zemí Společenství nezávislých států, podle které musí všichni dovozci do zemí SNS platit evropské ceny za zemní plyn, a to bez ohledu na to, jaké obchodní vztahy s Ruskem mají. V případě Běloruska Gazprom navrhnul 200 amerických dolarů za metr kubický.

Kromě navýšení cen za zemní plyn Rusko zavedlo také tarif na vývoz ruské ropy rafinované v Bělorusku. Tentokrát se však Bělorusko snažilo vyvarovat chyb z předchozí rozepře a „*minutu před půlnocí 31. 12. 2006 podepsalo smlouvu, která stanovila cenu 100 USD za metr kubický zemního plynu, což byl kompromis mezi původními 46,69 USD a 200 USD, které navrhnul Gazprom. Zároveň souhlasilo s prodejem Beltransgazu za 2,5 miliardy amerických dolarů³*“ (Yafimava 2010: 4). Smlouva byla uzavřena na pětileté období s platností od 1. 1. 2007.

³ K finalizaci prodeje došlo až v únoru roku 2010 (Yafimava 2010: 5).

V případě této krize využil běloruský prezident zkušenosti z prvního, pro něj neúspěšného sporu, a podpisem dané smlouvy obrátil situaci ve svůj prospěch. Uznal svá předchozí pochybení. Zařídil vhodnou prezentaci této události v běloruských médiích, propagoval svůj úhel pohledu v zahraničí, a navíc si tímto krokem zasloužil i pozitivní ohlas u svých obyvatel, když se postavil do role ochránce běloruských národních zájmů utlačovaných Ruskem (Martynau 2013: 81).

Další ze série neshod v tomto období, kterou práce zmiňuje, se týkala běloruského mléčného vývozu do Ruska. V létě roku 2009 vyhlásila ruská státní sanitární inspekce zákaz dovozu běloruských mléčných výrobků. Dle oficiální verze Ruska bylo důvodem nedostatečné označení běloruských produktů (Marples 2014: 49). Na základě této skutečnosti se Lukašenko odmítl zúčastnit summitu států CSTO konaného v Moskvě (Barry 2009). Zároveň se rozhodl odmítnout přijetí ruské stabilizační půjčky a namísto toho přijal půjčku od Mezinárodního měnového fondu (MMF).

Alexandr Lukašenko později vydal prohlášení, ve kterém tvrdí, že na něj byl vyvíjen nátlak ruských úředníků, kteří požadovali, aby prodal část běloruského mlékárenského průmyslu ruským investorům. Z počátku mělo v tomto sporu opět lepší pozici Rusko. Nedostatek běloruských mléčných produktů na ruském trhu by se sice spotřebitelů dotkl, ale stále měli možnost zvolit jiné zahraniční značky výrobků (Martynau 2013: 82). Oproti tomu pro běloruské mlékárenství tato situace znamenala velké ztráty, jelikož se stalo nejúspěšnějším odvětvím celého běloruského zemědělství, právě díky vysoké poptávce z Ruska. Přesun prodeje výrobků do zemí Evropské unie nebyl možný vzhledem k tomu, že neodpovídaly evropským standardům.

Běloruský prezident se rozhodl situaci řešit tak, že odvolal vyjednávací skupinu z Moskvy, zvýšil hraniční kontroly na rusko-běloruské hranici a začal se aktivně podílet na diskuzi s EU (Silitski 2009). Diskuze se dotkla témat jako je liberalizace obchodu. Tuto změnu nikdo neočekával. Rusko si začalo uvědomovat možné dopady této krize v ostatních oblastech, jako například v oblasti vojenské, a v důsledku toho zákaz dovozu mléčných výrobků dočasně zrušilo.

Jednotlivé rozpory vedly k určitému narušení vzájemných vztahů mezi Ruskem a Běloruskem. Hlavním cílem ruské politiky byla a stále zůstává kontrola nad Běloruskem, zejména vývojem jeho ekonomické situace. Toto potvrzuje i ruská snaha o získání kontroly nad společností Beltransgaz, jejíž prodej se stal jednou z hlavních příčin sporů a prioritou ruské vlády.

Běloruská závislost na ruské ekonomice umožňuje Ruské federaci získat dostatečný vliv nad kontrolou situace v Bělorusku. Využití energetické kontroly nad zemí se však v historii spolupráce objevilo poprvé (Konończuk 2007: 7). Války měly mít ekonomický či energetický charakter. Sami ruští představitelé uváděli, že války rozhodně nemají žádný politický podtext. V pozadí sporů je však zřejmá snaha o politickou kontrolu, což bylo několikrát potvrzeno i běloruskými politiky (Barry 2009).

Běloruskému prezidentovi pomohla k utužení pozice silného lídra změna přístupu po první prohře v konfliktu. V následujících rozepřích dokázal využít svých vyjednávacích schopností a strategické orientaci směrem na Západ, především na EU (Silitski 2009). Vyjednávání Běloruska s EU bylo pro Vladimira Putina jedním z důvodů, proč se v konfliktu o dovoz mléčných výrobků uchýlil ke zmírnění svých požadavků.

Shrňme-li poznatky třetí kapitoly, pak zásadní změnu ve vývoji rusko-běloruských vztahů představuje především administrativa nového prezidenta Vladimira Putina. Oproti devadesátým létům se spolupráce ze strany Ruské federace stala více pragmatickou, zaměřenou v první řadě na ruský zisk a snahu potvrzovat svou dominanci nad Běloruskou republikou. Postoj k mezinárodní spolupráci změnila ale též běloruská vláda, která rozšířila svou původní orientaci, vyhrazenou pouze na státy bývalého sovětského bloku, o otevřený dialog se Západem. Další změnu vývoje zapříčinily bezesporu i jednotlivé probíhající konflikty v ekonomické a energetické sféře, v jejichž výsledcích lze pozorovat výše zmíněné tendence – ruské úsilí prosazovat své nadřazené postavení, určování směřování politiky a následnou běloruskou reakce v podobě hledání podpory u západních zemí.

4. Vývoj integrace mezi Ruskem a Běloruskem od roku 2012 do současnosti

Prostředí rusko-běloruské spolupráce v období let 2012–2018 opět doprovází klíčové události, jež měly vliv na utváření vzájemných vztahů mezi zeměmi. Příklady těchto událostí jsou počátek třetího volebního období Vladimira Putina v roce 2012, páté vítězství Alexandra Lukašenka v prezidentských volbách v roce 2015, či vznik Euroasijské ekonomické unie (dále jen EEU). Poslední kapitola práce představuje významné milníky z období od roku 2012 do současnosti a je rozdělena do tří podkapitol na základě časové posloupnosti popisovaných událostí. Vzhledem k rozsahu práce autorka vybrala tři události, které dle ní měly značný vliv na vývoj rusko-běloruské spolupráce.

V rámci první podkapitoly se text podrobněji zaměřuje na rok 2014, ve kterém došlo k anexi ukrajinského poloostrova Krym Ruskou federací a následnou reakcí Běloruské republiky na tento, dle mezinárodního práva nelegální akt. Ve druhé podkapitole se práce věnuje hodnocení spolupráce zemí na základě stádií ekonomické integrace, k této analýze využívá integraci v rámci EEU. Třetí podkapitola věnuje pozornost politické a vojenské spolupráci.

Čtvrtá kapitola si tedy celkově klade za cíl odpovědět na tyto výzkumné otázky: *jakým způsobem se vyvíjely rusko-běloruské vztahy po anexi ukrajinského poloostrova Krym Ruskou federací? Jaká byla role západních zemí ve vývoji rusko-běloruských vztahů? Do jaké z fází ekonomické integrace se dostala rusko-běloruská spolupráce v rámci Euroasijské unie? A v neposlední řadě, jak bylo vnímáno vojenské cvičení Západ 2017 západními zeměmi a jakou roli v tomto cvičení měla Běloruská republika?*

4.1. Anexe ukrajinského poloostrova Krym a její vliv na rusko-běloruské vztahy

Za počátek takzvané Krymské krize lze považovat odmítnutí ukrajinského prezidenta Janukovyče uskutečnit předem naplánovaný podpis Asociační dohody s EU. Janukovyčovo rozhodnutí na konci listopadu 2013 pro Ukrajinu znamenalo jednak

ochlazení vztahů se Západem, ale také přesměrování orientace na Ruskou federaci. Rozhodnutí ukrajinského prezidenta vyvolalo vlnu protivládních demonstrací, dnes známou jako Euromajdan (Matzek 2016).

Vlna nepokojů na Ukrajině způsobila období nestability, čehož využila Ruská federace a na Krymu zahájila vojenskou intervenci. Během pár dní byl ukrajinský poloostrov Krym obsazen ruskými jednotkami a krymští politici byli donuceni rozpustit parlament (Pinkham 2017). Po obsazení Krymu vojenskými jednotkami následovalo 16. března 2014 vyvolání regionálního referenda, ve kterém občané hlasovali, zda souhlasí s připojením poloostrova k Ruské federaci, či nikoliv. Dle organizátorů referenda hlasovalo pro přičlenění k Rusku téměř 97 % voličů (Sasse 2017). Z pohledu ukrajinské vlády a samotného premiéra Jaceňuka však šlo o nelegitimní protiústavní akt.

Anexe Krymu byla Západem odsouzena a na Ruskou federaci byly uvaleny sankce. Ke kritice ze strany západních zemí se časem připojily i další státy a jedním z nich bylo také Bělorusko. Prezident Lukašenko se ke Krymské krizi nejprve nevyjadřoval, chtěl si zachovat neutralitu a tím i dobré vztahy s Ruskem a Ukrajinou (Shraibman 2016). Postupem času byl ale na toto téma tázán stále častěji, protože nikdo neznal jasný běloruský postoj k tomuto problému.

Stanovisko země bylo po nakonec po dlouhém období pragmatické neutrality vysloveno. Běloruská vláda potvrdila, že považuje oblast Krymu za součást Ukrajiny. Dle běloruského ministerstva zahraničí, všech map, knih a učebnic není Krym vnímán jako součást Ruské federace (Shraibman 2016). Dlouhodobá neutralita však byla ze strany běloruské vlády rozumným opatřením. Díky tomuto postoji se Minsk stal rusko-ukrajinským mediátorem, čímž si získal také uznání západních zemí. Díky zlepšení vztahů se Západem byl například v lednu 2017 zaveden bezvízový styk pro občany z více než 80 zemí, včetně občanů Spojených států (Tamkin 2017).

Alexandr Lukašenko si po anexi Krymu začal uvědomovat nutnost posílení stability politických orgánů v Bělorusku. Ve své zemi v té době viděl nedostatečně rozvinutou politickou elitu a roztříštěnost opozice. Uvědomoval si, že kdyby

v Bělorusku došlo k podobným protestům a zvýšení nestability, mohlo by dopadnout stejně jako Ukrajina (Kuleszewicz 2016: 36).

Jeho obava byla zvláště viditelná v projevu, který přednesl v průběhu 70 výročí oslav Dne nezávislosti v roce 2014. Ve své řeči kladl důraz na samostatnost obou zemí, Běloruska a Ruska. Věnoval se též podpoře běloruského jazyka a jeho přímému spojení s běloruským národem. Úvodní slova jeho proslovu byla následující: *„Drazí přátelé, měli bychom si uvědomit, že občané jsou nejdůležitějším základem nezávislosti. Země je více než jen několik milionu lidí, kteří se zde usadili náhodou. Země je jednotou občanů. Lidí, kteří jsou spojováni společnou historickou pamětí, tradicemi a hodnotami. Lidí, kteří jsou spojováni upřímným postojem k zemi, kterou zdědili od svých předků“* (Speech of President Alexander Lukashenko, president.gov.by). Překvapením bylo, že část svého projevu přednesl v běloruštině, jelikož obvykle i on sám hovoří výhradně rusky (bbc.com 2014).

V souvislosti s projevem běloruského prezidenta se u Bělorusů začal znovu upevňovat pocit národní identity. Příkladem šly úřady, které se rozhodly začít používat běloruské národní symboly. Lukašenko si ale uvědomoval, že kromě národní sounáležitosti jsou nezbytné také dobré vztahy s ekonomickými partnery, jelikož právě prosperující ekonomika je jednou ze záruk stability. Strategie běloruského hospodářství je momentálně založená na permanentní snaze získat vysoké půjčky s nízkým úrokem. Zdrojem půjček by se měl stát Mezinárodní měnový fond či Euroasijský stabilizační fond (Wilson 2014). Získání půjčky je nicméně přímo spojeno s podmínkou reformy běloruského hospodářství.

I přes všechny obavy, které vyplynuly na povrch po ruské anexi poloostrova Krym, Bělorusko považuje Ruskou federaci za hlavního obchodního partnera (Kuleszewicz 2016: 38). Státy i nadále zůstávají součástí Svazového státu Ruska a Běloruska, v rámci kterého spolupracují v celé řadě oblastí.

4.2. Spolupráce v rámci Euroasijské ekonomické unie

Euroasijská ekonomická unie (EEU) je ekonomickým integračním uskupením uzavřeným mezi Ruskem, Běloruskem, Kazachstánem, Kyrgyzstánem a Arménií. V platnost vstoupila 1. ledna 2015 a vznikla na základě série iniciativ – Společenství nezávislých států, Středoasijské organizace pro spolupráci, několika regionálních projektů SNS, Euroasijského ekonomického společenství, a Euroasijské celní unie (dále jen ECU) (Vicari 2016: 1). Jedná se o organizaci s mezinárodní právní subjektivitou. Všechna důležitá rozhodnutí jsou přijímána konsenzem (Ministry of Foreign Affairs of Belarus, EEU, mfa.gov.by).

Hlavním společným cílem členů bylo vytvoření ekonomické integrace v rámci postsovětského prostoru s využitím regionálních projektů (Strzelecki 2016). Zřízení unie má napomoci komplexní modernizaci, zvýšení konkurenceschopnosti či zlepšení životních standardů obyvatel členských zemí (Ministry of Foreign Affairs of Belarus, EEU, mfa.gov.by).

Institucionalizace EEU byla navržena dle ECU a přebírá také prvky projektu EU (Haukkala in Vicari 2016: 2). EEU tvoří soustava orgánů, kterými jsou Nejvyšší Eurasijská hospodářská rada, Evropská mezivládní rada, Eurasijská hospodářská komise a Soud EEU (mfa.gov.by). Do roku 2025 má být vytvořen také nadnárodní orgán, který by se měl stát základní platformou například při formování společného finančního trhu.

EEU předcházela ekonomická spolupráce v rámci CU mezi Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem, která funguje již od 1. července 2011. V rámci této unie byla odstraněna celní kontrola na vnitřních hranicích mezi všemi třemi zeměmi, zavedeno bylo jednotné celní území a všechny typy kontrol byly přesunuty na vnější hranice členských zemí (Eurasian Economic Commission, Custom tariff regulation, eurasiancommission.org). Na počátku roku 2018 vstoupila v rámci EEU v platnost Smlouva o celním kodexu. Společný trh s léky a zdravotnickými prostředky funguje od konce roku 2016. V rámci unie jsou vytvořeny určité podmínky pro poskytování čtyř svobod – svobody pohybu zboží, služeb, kapitálu a pracovníků. Dle zakládající smlouvy

by finální podoba společného trhu měla být dokončena do roku 2025 (Ministry of Foreign Affairs of Belarus, EEU, mfa.gov.by).

Z ruského pohledu jsou třemi nejzásadnějšími funkcemi unie udržování či posílení ruského vlivu v regionu, zabránění rostoucího čínského vlivu a zamezení státům postsovětského prostoru v integraci se Západem (Strzelecki 2016). Dle slov ruského prezidenta Vladimira Putina: „unie má za cíl růst takovým tempem, aby byla srovnatelná s dalšími hlavními regionálními organizacemi jako je EU, NAFTA či ASEAN“ (Kubayeva 2015: 5). EEU bývá často popisována jako organizace, ve které Ruská federace disponuje dominantním postavením a zároveň konečným slovem. V rámci této platformy má totiž Rusko dobrou pozici k vyvíjení tlaku na lídry jednotlivých zemí, například v souvislosti s jejich snahou se integrovat v organizacích se západními státy.

Běloruský pohled na EEU potvrzuje výše zmíněné tendence Ruské federace. Bělorusko je od pádu Sovětského svazu součástí mnoha integračních uskupení, jejichž členem je také Rusko. Z předchozích integračních snah ani jedna nefungovala dle původně stanovených cílů. Naději do tohoto relativně nového projektu vkládá zejména z finančních a ekonomických důvodů (ecfr.eu). Věří, že mu účast poskytne stabilní zásobu ropy a pomůže ke zlepšení ekonomické situace. Zároveň má ale stále jisté obavy z ruské snahy o vytvoření politické unie. Tuto obavu sdílí mimo jiné s Kazachstánem (Malashenko 2014). Jejich společnou obavou je zejména možná ztráta suverenity jejich zemí, ale také případný úbytek dalších neruských obchodních partnerů.

4.3. Vojenské cvičení Západ 2017

Vojenské cvičení Západ je jedním z vojenských cvičení, pořádaných každé čtyři roky v Bělorusku. Střídá se s dalšími rusko-běloruskými cvičeními, která se ale odehrávají zásadně v Rusku. I přesto, že jsou vojenská cvičení běžnou záležitostí vzájemné spolupráce obou států, cvičení z roku 2017 se zasloužilo o výraznější pozornost ze strany západních zemí (Giles 2018: 1). Tato zvýšená pozornost byla doprovázena obavami z toho, že by Rusko mohlo využít vojenského cvičení k další územní intervenci, stejně jako to udělalo v případě Krymu (plus.rozhlas.cz, 16. 9. 2017).

Obavy podpořil také rok uskutečnění akce, jelikož rok 2017 byl stým výročím bolševické revoluce v Rusku (iiss.org). Rusko sice předem ohlásilo počet cvičících vojáků, ten se však několikrát změnil. Jejich konečný počet se pohyboval těsně pod hranicí 13 tisíc osob⁴ (Soukup 2017).

Vzhledem k velikosti a geografickému umístění⁵ akce, byly k případnému zásahu připraveny i jednotky NATO a Pentagonu, které v rámci preventivního opatření, navýšily počty obranných prostředků v pobaltských státech. Stanovisko NATO k vojenskému cvičení je následující: „NATO uznává svrchované právo národů vykonávat cvičení svých ozbrojených složek, ale je důležité, aby bylo v souladu se zavedenými pokyny a dohodami stanovené mezinárodními závazky. NATO vnímá způsob uskutečňování vojenských cvičení v posledních deseti letech jako destabilizující a vyhýbající se dlouhodobým závazkům, transparentnosti a předvídatelnosti. Ve vojenských cvičeních spatřuje prvky zastrašování a maskování hrozící agrese“ (ZAPAD 2017, nato.int, 14. 12. 2017).

Bělorusko se v rámci vojenského cvičení ocitlo opět v pozici mezi Ruskem a západními zeměmi (Giles 2017). Na jednu stranu je oficiálním spojencem Ruské federace a na druhou stranu se západními zeměmi nesdílí stejný koncept určitého permanentního boje jako Rusko, takže usiluje o pozici neutrálního aktéra. Ruská administrativa snahu Běloruska o neutralitu nerespektovala před, ani v průběhu celé akce, což v praxi znamenalo podniknutí řady kroků, které Bělorusko považovalo za nežádoucí (Giles 2018: 4). Oproti tomu jednání NATO s Běloruskem bylo téměř bezproblémové. Samotné NATO v reakci na vojenské cvičení plánuje další zdokonalení svých vojenských schopností a technologické převahy nad Ruskem (Kabanenko 2017). Do budoucna je pro něj nezbytné čelit případným ruským agresivním snahám.

⁴ V případě, že by byl počet vyšší než 13 tisíc osob, byla by nutná také účast mezinárodních pozorovatelů.

⁵ Některé z manévrů byly prováděny v blízkosti pobaltských a polských hranic, tedy na hranicích s Evropskou unií a NATO.

4.4. Běloruská identita v současnosti

Nynější autoři disponují také řadou úhlů pohledů na formování běloruské národní identity. *Bělorusové stále potřebují porozumět své národní identitě* (Anzhalika 2006:114). Dle Iryny Buhrové, běloruské politoložky, proces identifikace stále probíhá. Je mnohem intenzivnější, než byl v minulosti. Stále však nelze s jistotou říci, co běloruská identita je a zda existuje (Buhrova 2006: 114). Dle Sergeje Kalyakina, levicového běloruského politika, většina Bělorusů sice chce, aby jejich země zůstala nezávislou, „zároveň až 70 % obyvatel chce, aby bylo Bělorusko součástí, ať už EU či Ruska. Zhruba 40 % lidí pak chce být součástí obojího“ (Kalyakin 2006: 123). Právě toto je znakem rozštěpené mentality. Je zřejmé, že Bělorusko potřebuje obojí, tedy Rusko i EU, ale zároveň by si chtělo udržet status nezávislé země.

V současné době je podpora běloruské identity viditelná také coby záměr prezidenta Lukašenka, a to i přesto, že se jedná především o strategický plán. Jde o podstatnou změnu ve srovnání s devadesátými lety, kdy naopak kladl důraz na tzv. rusocentrismus.

K nynějšímu vyzdvihování národní soudržnosti ho vede potřeba vytvoření silného národa schopného bojovat za svou suverenitu. Rovněž se jedná o určitou formu obrany proti opozici, které dal ve volbách do parlamentu v roce 2016 také možnost vyhrát dvě symbolická místa. (Wilson 2016: 85). Na druhou stranu se však Lukašenko silné národní identity obává, jelikož je jejím důsledkem také posílení občanské společnosti (Goble in Wilson 2016: 85). Existence silné občanské společnosti v politickém režimu s autoritářskými prvky je však vyloučená.

Z poznatků čtvrté kapitoly je zřejmé, že ve vzájemných rusko-běloruských vztazích, ale také ve vztazích s ostatními postsovětskými zeměmi, je stále více zřetelná obava z ruské tendence prosazovat svou dominantní roli. Anexe poloostrova Krym státy pouze utvrdila v tom, že jejich obavy jsou oprávněné. Kritika nepřichází pouze ze strany partnerů Ruska, ale také od ostatních západních zemí. Zejména pak vojenské cvičení Západ 2017 vzbudilo pozornost členských zemí NATO a také Spojených států amerických. V souvislosti s relativně novým ekonomickým projektem EEU vystala také

řada otázek. Spolupráce v rámci této platformy se však zatím nachází ve svých počátcích. Na hodnocení, zda je projekt doopravdy primárně ekonomickou integrací, nebo jen další snahou Ruska uplatnit svůj regionální vliv, je zatím brzy.

Závěr

Na vývoj vzájemných, blízkých rusko-běloruských vztahů měla vliv řada vnějších i vnitřních faktorů. V počátcích integrace, bezprostředně po rozpadu Sovětského svazu, byly příčinami vzniku rusko-běloruského partnerství politická a ekonomická nesamostatnost Běloruska a proruská orientace prezidenta Alexandra Lukašenka. Do současnosti přetrvává zejména faktor běloruské ekonomické závislosti a propojenosti s Ruskem v nejrůznějších oblastech politiky. Změnil se však postoj Běloruska k výhradní spolupráci s Ruskem. To přestává být jediným strategickým partnerem Běloruska, které se nyní snaží více spolupracovat se západními zeměmi. Právě vztahy Ruska a Běloruska, jejich vývoj v rámci bilaterální a multilaterální spolupráce v období od 1991–2018, byly tématem této bakalářské práce.

Hlavním cílem práce bylo popsat a vysvětlit, jak se vyvíjely vztahy a spolupráce mezi Ruskou federací a Běloruskou republikou v období od pádu Sovětského svazu do současnosti. V rámci analýzy vzájemných vztahů mezi zeměmi, se autorka zaměřila především na oblast ekonomické integrace. Z hlediska ekonomické spolupráce hodnotila úspěšnost jednotlivých integračních uskupení na základě fází ekonomické integrace, což si stanovila jako první z dílčích cílů. Kromě kooperace v oblasti ekonomické hodnotila též úspěchy ve vojenské, obranné a energetické politice obou zemí. Následujícím dílčím cílem práce byl také rozbor významných milníků v průběhu sledovaného období stejně jako sledování změn v rozvoji běloruské identity.

Ve druhé kapitole se práce zaměřila na devadesátá léta 20. století, ve kterých byla spolupráce s Ruskou federací vnímána Běloruskem i Ruskem velmi pozitivně. Velké zásluhy v procesu nastartování nové integrace jsou připisovány prezidentu Lukašenkovi, který byl v tomto období velkým podporovatelem reintegrace s Ruskem. Rusko-běloruskou spolupráci podporoval též běloruský lid, jehož národní identita byla v devadesátých letech velmi slabá. Bělorusové neměli příliš zkušeností se samostatností, pocit podřízenosti proto vnímali jako běžnou součást jejich života. Preference ekonomických úspěchů před suverenitou státu byla zřejmá.

V souvislosti s nastartováním hospodářství země po pádu Sovětského svazu, bylo v průběhu devadesátých let podepsáno množství bilaterálních i multilaterálních smluv. V případě dvou nejpodstatnějších, tedy Společenství nezávislých států i Svazového státu Ruska a Běloruska je ze zakládajících smluv zřejmá počáteční ambiciózní snaha o dosažení co nejvyššího stupně ekonomické integrace. V praxi však není příliš efektivní ani jedna z organizací.

V rámci SNS probíhá integrace především na bilaterální úrovni mezi jednotlivými členskými státy, které jsou sdružovány zejména v zónách volného obchodu. Druhého stupně ekonomické integrace, celní unie, bylo dosaženo pouze v případě Ruska, Běloruska a Kazachstánu v roce 2011.

Neefektivita spolupráce je zřetelná i v rámci Svazového státu Ruska a Běloruska. Neúspěchy ekonomické integrace jsou u obou integračních uskupení podobné. Jejich důvodem jsou primárně výhody Ruska oproti ostatním členským zemím, které zpomalují vyvíjející se integraci. Jednotlivé země si uvědomují, že ve spolupráci s Ruskou federací nikdy nedosáhnou rovného postavení. Tento typ spolupráce země odrazuje, a namísto něj preferují integraci regionální, v rámci zón volného obchodu. Jako další důvod neúspěchu lze jmenovat také odlišné ekonomické modely, tržní podmínky nebo rozdílná role státu v ekonomice.

Ve třetí kapitole se autorka věnovala období od roku 2000 do roku 2012. V tomto časovém intervalu se podoba integrace začala měnit. Důležitou roli v její proměně sehrál nový ruský prezident Putin, a to svým přístupem, upřednostňujícím zejména ruské zájmy. Vztahy mezi Putinem a Lukašenkem nebyly vždy jednoznačné, což se promítalo také do spolupráce zemí. S ohledem na tyto probíhající změny, začal i běloruský prezident přehodnocovat svůj postoj k celé spolupráci. Strategicky začal rozvíjet dialog se západními zeměmi a jeho novou taktikou se stala také postupná podpora běloruské národní identity, která je potřebná k udržení suverenity státu.

Lukašenkova orientace na Západ začala být ještě intenzivnější po sérii ekonomických a energetických sporů z let 2003–2009. V těchto letech došlo k výraznému ochlazení vztahů mezi oběma zeměmi. Spory opět poukázaly na

běloruskou závislost na Rusku v řadě oblastí. Bělorusko si bylo navíc vědomo, že je pro něj nemožné se úplné závislosti na Rusku zbavit. Je to především zastaralostí hospodářství země, ale také nedemokratickým politickým systémem. Oboje zemi blokuje v zařazení se do alternativních integračních struktur. Ze strany Ruské federace je vidět opačný fenomén, a to snaha kontroly jednotlivých běloruských politik. Důvodem, proč je pro Rusko spolupráce s Běloruskem tolik důležitá, je také běloruská strategická poloha. Bělorusko je totiž hranicí, která dělí ruské území od území spadající pod správu NATO a EU. Z výše zmíněného vyplývá, že integrace v těchto letech nepokročila, vzájemné vztahy se zhoršily a v běloruské politice začalo být aktuální také vyjednávání se západními zeměmi, k nelibosti Ruska.

V poslední kapitole se práce soustředila na období od roku 2012 do současnosti. Vývoj vztahů se od předešlého časového úseku zásadně nezměnil. Vzájemná spolupráce obou zemí se stále potýká s již zmíněnými problémy a obavami, které pouze dále podpořily události, jež nastaly. Anexe ukrajinského poloostrova Krym potvrdila obavy z rostoucí dominance Ruské federace a možné intervence i do dalších suverénních států. Obavy a kritiku se zeměmi postsovětského regionu sdílely i západní státy. Bělorusko se po Krymské krizi ocitlo v roli mediátora mezi Ruskem a Západem, což bylo i jeho snahou. Tato pozice se pro něj ukazuje být velmi výhodná, protože na jednu stranu může dát Rusku najevo svou nezávislost a možnost spolupráce s dalšími zeměmi a na druhou stranu se mu dostává alternativní finanční podpory se Západu. Nevýhodou ve spolupráci se Západem jsou pro něj ale požadavky západních zemí k větší demokratizaci běloruského politického systému.

Ekonomická spolupráce zemí se naopak oproti předchozím integračním snahám posunula dopředu k částečnému vytvoření jednotného vnitřního trhu v rámci Eurasijské ekonomické unie, tedy do třetí fáze dle stupňů ekonomické integrace. Do konce roku 2025 by měla být přijata společná měna, s jejímž přijetím by se unie posunula směrem ke čtvrté fázi, kterou je Hospodářská a měnová unie.

Autorka práce zjistila, že ohledně vojenského cvičení Západ 2017 panují podobné obavy jako v případě Krymské krize. Období od roku 2012 do současnosti

může být shrnuto jako období narůstající tendence Ruské federace k prosazování své dominance, mimo jiné i vojenskými prostředky. S touto narůstající tendencí se zvyšuje také nedůvěra v ruské jednání, které je netransparentní a nepředvídatelné. Lze ji pozorovat nejen ze strany západních zemí, ale také ze strany jeho vlastních spojenců. Bělorusko se prozatím snaží zůstat v roli neutrálního prostředníka obou stran s tím, že Rusko nadále oficiálně prohlašuje za svého hlavního partnera.

Posledním dílčím cílem práce bylo zhodnocení procesu uvědomování si vlastní identity v Bělorusku. Ve srovnání s devadesátými léty 20. století, ve vnímání národní identity dnes vidíme znatelný nárůst. S její podporou přišel sám Lukašenko, který ji využívá k upevnění suverenity státu, ale také k obraně proti kritické opozici.

Vzhledem k omezenému rozsahu práce neměla autorka možnost zkoumat všechny sféry spadající do rusko-běloruské spolupráce. Zároveň se také nemohla věnovat všem aspektům a aktérům ovlivňujícím jejich vztahy. Proto jako další možný postup doporučuje například zahrnutí dalších zemí bývalého sovětského bloku do analýzy ekonomické integrace či detailnější zaměření na další oblasti spolupráce mezi Ruskem a Běloruskem.

Prameny a literatura

„About ASEAN“, (online). Dostupné z: <<http://asean.org/asean/about-asean>> (8.4.2018).

Ancipienka, Aleš, Valerka Bulhakau. 2005. „Lukašenko – portrét moci a člověka.“ Pp. 96 in Akudovič, Valacin, Aleš Ancipienka (eds.). *Neznámé Bělorusko*. Praha: Dokořán.

„ASEAN Free Trade Area“, (online). Dostupné z: <<https://aric.adb.org/fta/asean-free-trade-area>> (2.4.2018)

Astapenia, Ryhor. 2015. „Belarus and the Eurasian Economic Union: The view from Minsk“, *ecfr.eu*, 7. 1. 2015 (online). Dostupné z: <https://www.ecfr.eu/article/commentary_belarus_and_the_eurasian_economic_union_the_view_from_minsk> (30.4.2018)

Ballasa, Bela. 1961. „Towards A Theory of Economic Integration“

Barry, Ellen. 2009. „Milk War Strains Russia-Belarus Ties“, *nytimes.com*, 14. 6. 2010 (online). Dostupné z: <<https://www.nytimes.com/2009/06/15/world/europe/15belarus.html>> (27.4.2018)

„Belarus leader switches to state language from Russian“, *bbc.com*, 10. 7. 2014 (online). Dostupné z: <<http://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-28246782>> (29.4.2018)

Blížkovský, Petr, Lubor Lacina, Petr Strejček. 2016. „Učebnice evropské integrace.“ Brno: Barrister&Principal.

Bocharov, Ruchei. 2003. „Press Statement and Answers to Questions following Russian-Belarusian Talks“, (online). Dostupné z: <<http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22112>>

„Celní unie Ruska, Běloruska a Kazachstánu: aktuální informace“, *mpo.cz*, 8. 3. 2011 (online). Dostupné z: <<https://www.mpo.cz/dokument84946.html>> (11.3.2018)

Cihelková, Eva, Jana Křížková, Hana Kunešová, David Martinčík. 2001. „Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy.“ Praha: C. H. Beck.

„Commonwealth of Independent States“, *nti.org*, 26. 10. 2011 (online). Dostupné z: <<http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/commonwealth-independent-states-cis>> (21.4.2018).

„Cooperation with Russian Armed Forces“, (online). Dostupné z: <http://www.mil.by/en/military_policy/cooperation_RF/> (25.4.2018)

„Customs Unions“, (online). Dostupné z: <<https://siteresources.worldbank.org/INTRANETTRADE/Resources/C5.pdf>> (8.4.2018)

Delux, Teng. 2010. „Essence and phases of international economic Integration“, (online). Dostupné z: <<http://zhurnal.ape.relarn.ru/articles/2010/009e.pdf>> (8.4.2018)

Dent, Christopher M. 1997. „The European Economy: The Global Context“ London: Routledge.

Dolan, Paul. 1959. „The Nordic Council.“ *The Western Political Quarterly* 12 (2): 511-526. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (28. 3. 2018)

Dürr, Jakub, Žídková, Markéta. 2007. „Rusko-běloruské spojení po roce 1991 a jeho další perspektivy.“ Pp. 179 in Emil Souleimanov (ed.). *Rusko a postsovětský prostor*. Praha: Eurolex.

„Economic and Monetary union.“ *Council of the European Union*, (online, Pdf). Dostupné z: <<http://www.consilium.europa.eu/media/30237/qc0213820en1.pdf>> (2.5.2018)

„Eurasian Economic Union“, (online). Dostupné z: <<http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/aa16658947a49c28.html>> (30.4.2018)

Filipowicz, Katarzyna, Agnieszka Konopelko. 2017. „Regional Integration Processes in the Commonwealth of Independent States“ Cham: Springer International Publishing AG

Frear, Matthew. 2010. „Friends or Foes? Developments in Relations Between Russia and Belarus“ *Russian analytical digest* 87: 2-13.

Giles, Keir. 2018. „Russia Hit Multiple Targets With Zapad-2017“ *Carnegie Endowment for International Peace*, (online, Pdf). Dostupné z: <https://carnegieendowment.org/files/Giles_Zapad_web.pdf> (29.4.2018)

Giles, Keir. 2017. „Russia’s military exercises: Could they turn into war?“ *cnn.com*, 14. 9. 2017 (online). Dostupné z: <<https://edition.cnn.com/2017/08/15/opinions/zapad-2017-keir-giles/index.html>> (29.4.2018)

Glen, Carol M, Markéta Žídková. 2014. „Global Issues and Controversies“ Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt.

Hansen, Flemming. 2014. „Do the CIS member states share foreign policy preferences?“ *Journal of Euroasian Studies* 6: 69-78. Dostupné z: <https://ac.els-cdn.com/S1879366514000268/1-s2.0-S1879366514000268-main.pdf?_tid=b3e907fa-19b5-4d66-838f-b1c467f4e765&acdnat=1524664322_694b2e72de4e60da192e51dc169f2d22> (27.4.2018)

Hendl, Jan. 2016. „Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace“ Praha: Portál

Chaplygin, V.G. 2016. „International Cooperation and International Relations: The Policy of Regional Convergence in Russia – Belarus Integration: Prospects for Development.“ *Baltic Region* 8 (4): 69-78. Dostupné z: <https://journals.kantiana.ru/upload/iblock/c4f/Chaplygin%20V.%20G._69-78.pdf> (24.4.2018)

Kabanenko, Ihor. 2017. „Zapad 2017: Lessons Learned by Russia and Implications for NATO“ *jamestown.org*, 6. 10. 2017 (online). Dostupné z: <<https://jamestown.org/program/zapad-2017-lessons-learned-russia-implications-nato/>> (30.4.2018)

Kawain, Masahiro, Ganeshan Wignaraja. 2013. „Patterns of Free Trade Areas in Asia“ Honolulu: East-West Center

Khabarov, Sergei. 1995. „Commonwealth of Independent States: Treaty on Creation of Economic Union.“ *International Legal Materials* 34 (5): 1298-1310. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (21.4.2018)

Kohr, Leopold. 1960. „The History of the Common Market.“ *The Journal of Economic History* 26 (3): 441-454. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (28. 3. 2018)

Konno, Yugo. 2006. „CIS Economic Integration: Current Situation and Future Perspectives“, (online, Pdf). Dostupné z: <https://www.jstage.jst.go.jp/article/jarees2001/2006/35/2006_35_72/_pdf/-char/en> (21.4.2018)

Konończuk, Wojciech. 2007. „Belarusian-Russian Energy Conflict: The Game is Not Over“ *Batory Foundation*, 15. 1. 2007, (online Pdf). Dostupné z: <<http://www.batory.org.pl/doc/belarusian-russian-energy-conflict.pdf>> (28.4.2018).

Konończuk, Wojciech. 2007. „The Failure of Integration. The CIS and other international organisations in the post-Soviet area, 1991-2006” *Centre for Eastern Studies*, (online, Pdf). Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_26_1.pdf> (23.4.2018)

König, Petr, Lubor Lacina, Jan Přenosil. 2006. “Učebnice evropské integrace.” Brno: Barrister&Principal.

Kubayeva, Gulaikhan. 2015. „Economic Impact of The Eurasian Economic Union on Central Asia“, *Norwegian Institute of International Affairs*, (online, Pdf). Dostupné z: <http://osce-academy.net/upload/file/Policy_Brief_20.pdf> (30.4.2018)

Kuleszewicz, Anna. 2016. „External and Internal Policies of Belarus After Crimea Annexation” *Polish Political Science Review* 4 (1): 33-43. Dostupné z: <https://www.researchgate.net/publication/321771082_External_and_Internal_Policies_of_Belarus_After_Crimea_Annexation> (29.4.2018)

Lacina, Lubor, Jan Ostřížek. 2011. „Učebnice evropské integrace.” Brno: Barrister&Principal.

Malashenko, Alexey. 2014. „The Problem for the Eurasian Economic Union Are Just Starting” *carnegie.ru*, 5. 6. 2014, (online). Dostupné z: <<https://carnegie.ru/commentary/55805>> (30.4.2018)

Marples, David. 2014. „Between EU and Russia: Geopolitical Games in Belarus” *The Journal of Belarusian Studies* 7 (1): 38-68. Dostupné z: <<http://belarusjournal.com/sites/default/files/Between%20the%20EU%20and%20Russia.pdf>> (27.4.2018)

Martynau, Alexander. 2013. „Political Bargaining in the Union State of Russia and Belarus” *Contemporary European Studies* 2 (online; Pdf). Dostupné z: <<http://ces.ff.upol.cz/wp-content/uploads/2014/12/109.pdf>> (27.4.2018)

Matzek, Jan. 2016. „Anexe Krymu Ruskou federací” *Institut pro politiku a společnost*. Dostupné z: <http://www.politikaspolecnost.cz/wp-content/uploads/2016/01/Matzek_Anexe-Krymu-Ruskou-federac%C3%AD_%C4%8A.pdf> (29.4.2018)

Mkrtchyan, Arevik. 2013. „The Customs Union Between Russia, Belarus and Kazakhstan: Some Evidence from the New Tariff Rates and Trade Flows” *Forum for Research on Eastern Europe and Emerging Economies*, (online, Pdf). Dostupné z: <http://freepolicybriefs.org/wp-content/uploads/2013/10/freepolicybriefs_mkrtchyan2013.pdf> (24.4.2018)

Nichol, Jim. 2010. „The April 2010 Coup in Kyrgyzstan and its Aftermath: Context and Implication for U.S. Interests“ *Congressional Research Service*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://fas.org/sgp/crs/row/R41178.pdf>> (28.4.2018)

„North American Free Trade Agreement (NAFTA)“, (online). Dostupné z: <<https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/north-american-free-trade-agreement-nafta>> (29.3.2018)

„Obavy z cvičení Západ 2017 jsou přehnané, tvrdí ruští experti“, (online). Dostupné z: <<https://plus.rozhlas.cz/obavy-z-cviceni-zapad-2017-jsou-prehnane-tvrdi-rusti-experti-6510153>> (29.4.2018)

Olpak, Nail. 2017. „Foreword.“ Pp 1 in Akman, Sait, Doveri Vesterbye (eds.). *Modernized EU-Turkey Customs Union*. Brussels: European Neighbourhood Council

Palánkai, Tibor. 2003. „Economics of European Integration“ Budapest: Akadémiai Kiadó.

Parfitt, Tom. 2007. „Belarus cuts off Russian pipeline in bitter gas war“ *theguardian.com*, 9. 1. 2007 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/business/2007/jan/09/oilandpetrol.russia>> (27.4.2018)

„Pillars of EAC Regional Integration“, (online). Dostupné z: <<https://www.eac.int/integration-pillars>> (8.4.2018)

Pinkham, Sophie. 2017. „How annexing Crimea allowed Putin to claim he had made Russia great again“ *theguardian.com*, 22. 3. 2017 (online). Dostupné z: <<https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/mar/22/annexing-crimea-putin-make-russia-great-again>> (29.4.2018)

Rotman, David, Natalia Veremeeva. 2011. „Belarus in the Context of the Neighbourhood Policy: Between the EU and Russia.“ *Journal of Communist Studies and Transition Politics* 27 (1): 73-98.

Sahanovič, Hienadž, Zachar Šybieka. 2006. „Dějiny Běloruska.“ Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Sasse, Gwendolyn. 2017. „Revisiting the 2014 Annexation of Crimea“ *carnegieeurope.eu*, 15. 3. 2017 (online). Dostupné z: <<http://carnegieeurope.eu/2017/03/15/revisiting-2014-annexation-of-crimea-pub-68423>> (29.4.2018)

Serfati, Claude. 2015. „The transatlantic bloc of states and The Political economy of The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP).“ *Work Organisation, Labour & Globalisation* 9 (1): 7-37. Dostupné z: <<http://www.jstor.org>> (29.3.2018)

Shlapentokh, Dmitry. 2012. „The role of small states in the post-cold war era: The case of Belarus.“ *Strategic Studies Institute* (online, Pdf). Dostupné z: <<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub1107.pdf>>

Shraibman, Artyom. 2016. „The Lukashenko Formula: Belarus's Crimea Flip-Flops“ *carnegie.ru*, 1. 6. 2016 (online). Dostupné z: <<https://carnegie.ru/commentary/63698>> (2.5.2018)

Silitski, Vitali. 2009. „The milk split by the milk war.“ *politico.eu*, 24. 6. 2009 (online). Dostupné z: <<https://www.politico.eu/article/the-milk-split-by-the-milk-war/>> (27.4.2018)

Soukup, Ondřej. 2017. „Rusko-běloruské vojenské cvičení Západ 2017 vyvolává u sousedů obavy. Podle Litvy chystá Rusko invazi do Pobaltí“ *archiv.ihned.cz*, 15. 9. 2017 (online). Dostupné z: <<https://archiv.ihned.cz/c1-65881780-rusko-beloruske-vojenske-cviceni-zapad-2017-vyvolava-u-sousedu-obavy>> (29.4.2018)

„Speech of President Alexander Lukashenko at the solemn gathering dedicated to the 70th anniversary of Belarus' liberation from the Nazi invasion and the Independence Day of the Republic of Belarus (Republic Day)“, (online). Dostupné z: <http://president.gov.by/en/news_en/view/alexander-lukashenko-to-attend-solemn-gathering-before-independence-day-9170/> (2.5.2018)

Holden, Michael. 2003. „Stages of Economic Integration: From Autarky to Economic Union“, (online). Dostupné z: <<http://publications.gc.ca/Collection-R/LoPBdP/inbrief/prb0249-e.htm>> (8.4.2018)

Stefan Batory Foundation. 2006. „Belarus: Neither Europe, nor Russia: Opinions of Belarusian elites.“ *Stefan Batory Foundation*, (online, Pdf). Dostupné z: <www.batory.org.pl/upload/files/pdf/publikacja_bialoruska.pdf> (30.3.2018)

Strzelecki, Jan. 2016. „The Eurasian Economic Union: a time of crisis.“ *osw.waw.pl*, 1. 2. 2016 (online). Dostupné z: <<https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2016-02-01/eurasian-economic-union-a-time-crisis>> (30.4.2018)

Svoboda, Karel. 2007. „Spolupráce nebo závislost? Vztah běloruské ekonomiky k Rusku“, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz-RP-2007-5.pdf>> (27.4.2018)

Tamkin, Emily. 2017. „What Exactly Is Going on Between Russia and Belarus?“ *foreignpolicy.com*, 6. 2. 2017 (online). Dostupné z: <<http://foreignpolicy.com/2017/02/06/what-exactly-is-going-on-between-russia-and-belarus/>> (29.4.2018)

Titarenko, Larisa. 2007. „Post-soviet national identity: Belarusian approaches and paradoxes.“ *Filozofija Sociologija* 18 (4): 80-83. Dostupné z: <http://wsblog.iash.unibe.ch/wp-content/uploads/Titarenko.pdf> (31.3.2018)

„The Four Freedoms in the European Union“, (online, Pdf). Dostupné z: <http://eu3doms.eu/wp-content/uploads/2017/03/03_free_movement_of_goods_capital.pdf> (8.4.2018)

„The wider implications of Zapad 2017“, (online). Dostupné z: <<https://www.iiss.org/en/publications/strategic%20comments/sections/2018-f2a0/the-wider-implications-of-zapad-2017-975d>> (30.4.2018)

„Transatlantická obchodní a investiční dohoda (TTIP).“ *International Institute for Strategic Studies* 24(2), (online). Dostupné z: <https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/transatlanticka_obchodni_a_investicni/index.html> (11.3.2018)

Triling, David. 2010. „Kyrgyzstan Events Helping to Define CSTO Security Alliance“ *eurasianet.org*, 26. 4. 2010, (online). Dostupné z: <<https://eurasianet.org/s/kyrgyzstan-events-helping-to-define-csto-security-alliance>> (28.4.2018)

Council of the European Union. 2017. „Understanding The Economic and Monetary Union.“, (online, Pdf). Dostupné z: <http://www.consilium.europa.eu/media/31450/qc0417545enn_pdfweb_20171016173006.pdf> (8.4.2018).

Vicari, Madalina Sisu. 2016. „The Eurasian Economic Union – approaching the economic Integration in the post-Soviet space by EU-emulated elements“, (online). Dostupné z: <<https://journals.openedition.org/interventionseconomiques/2823>> (30.4.2018)

Vieira, Alena. 2017. „A Tale of Two Unions: Russia-Belarus Integration Experience and its Lessons for the Eurasian Economic Union.“ *Journal of Borderlands Studies* 32 (1): 41-53.

White, Stephen. 2010. „Soviet nostalgia and Russian politics.“ *Journal of Euroasian Studies* 1: 1-9.

Wilson, Andrew. 2016. „Belarus: from a Social Contract to a Security Contract?“ *The Journal of Belarusian Studies*, (online, Pdf). Dostupné z: <http://belarusjournal.com/sites/default/files/Wilson_2016.pdf> (1.5.2018)

Wilson, Andrew. 2014. „Belarus Wants Out: One Russia’s Closest European Allies Begins to Play the Field.“ *foreignaffairs.com*, 20. 3. 2014 (online). Dostupné z: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/belarus/2014-03-20/belarus-wants-out>> (29.4.2018)

Yafimava, Katja. 2010. „The June 2010 Russian-Belarusian Gas Transit Dispute: a surprise that was to be expected.“ *The Oxford Institute for Energy Studies*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/NG43-TheJune2010RussianBelarusianGasTransitDisputeASurpriseThatWasToBeExpected-KatjaYafimava-20101.pdf>>

Yafimava, Katja, Jonathan Stern. 2007. „The 2007 Russia-Belarus Gas Agreement.“ *Oxford Energy Comment*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2011/01/Jan2007-The2007Russia-BelarusGasAgreement-KatjaYafimavaandJonathanStern-.pdf>> (27.4.2018)

Yarashevich, Viachaslau. 2014. „Post-Communist Economic Integration: Belarus, Kazakhstan, and Russia.“ *Journal of Economic Integration*, (online, Pdf). Dostupné z: <<https://www.mitso.by/web/uploads/ckeditor/1493975428.pdf>> (9.4.2018)

„ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic Security“ *nato.int*, 14. 12. 2017, (online). Dostupné z: <<https://www.nato.int/docu/review/2017/Also-in-2017/zapad-2017-and-euro-atlantic-security-military-exercise-strategic-russia/EN/index.htm>> (29.4.2018)

ANOTACE

Bakalářská práce je případovou studií věnující se vývoji rusko-běloruských vztahů v období 1991–2018. Vztahy obou zemí zkoumá autorka na úrovni bilaterální, ale také multilaterální spolupráce. Hlavním cílem práce je vyhodnotit, jak se tyto vztahy mezi Ruskou federací a Běloruskou republikou formovaly a měnily v období od pádu Sovětského svazu po současnost. Autorka se v práci zaměřuje také na dílčí cíl, kterým je analýza ekonomické integrace, ke které využívá jednotlivých teorií ekonomické integrace. Teorii aplikuje na jednotlivá integrační uskupení a na základě toho zjišťuje, do jaké fáze se daná integrace dostala v průběhu sledovaného období. Kromě kooperace v oblasti ekonomické, hodnotí též úspěchy ve vojenské, obranné a energetické politice obou zemí. Druhým dílčím cílem práce je také rozbor významných milníků, opět v průběhu sledovaného období.

Klíčová slova: Ruská federace, Běloruská republika, integrace, identita, ekonomika, spor, energetika

ABSTRACT

The bachelor's thesis is the case study of development of the Russian-Belorrussian relations during the period 1991–2018. The relations between Russia and Belarus are examined by unilateral and multilateral cooperation. The main aim of the thesis is analysing how the relationship between both countries were formed in the period from dissolution of the Soviet Union till present. The author of the thesis is mainly focusing on analysis in the area of economic integration for which uses specific stages of the Economic Integration Theory. These stages are applied to the individual economic organizations and on that basis, author determines what economic phase the integration has reached over years. Apart from the economic cooperation, the author of the thesis also evaluates the achievements in military, defence and energy policies of both countries. Other aims of the thesis are analysis of the significant milestones

during the observed period and also monitoring the changes in the development of the Belarusian identity.

Keywords: Russian Federation, Republic of Belarus, integration, identity, economy, dispute, energetics